

DE
SYMBOLORUM

**NATURA, NECESSITATE, AUCT-
ORITATE ATQUE USU**

SCRIPTIT

JO. GUIL. FRIDER. HOEFLING,

THEOL. DOCT. ET PROF. PUBL. ORD.

EDITIO ALTERA NON MUTATA.

ERLANGAE.

SUMPTIBUS THEOD. BLAESING.

MDCCCXLI.

FRANCOFURTI AD MOEN. APUD HENR. ZIMMER.

DE

SYMBOLO RUM

NATURA, NECESSITATE, AUT-
ORITATE ATQUE USU

SCRIPTUM

JO. GUILL. FRIDER. HOFFMANN

PHYSIC. DOCT. ET PROF. PUBL. ORD.

EDITIO ALTERA NON MINUS

REVISITA

STAVROPOLE, 1804

MDCCCIV

TRANSACTUM IN HOC ANNO 1804

§. 1.

Symbolum *) ecclesia vocat professionem suam declarantis, quid, qui suo coetui adscripti sunt, uno con-

*) De primo vocis symboli usu ecclesiastico variisque ejus explicandi rationibus, quas veteres ecclesiae scriptores inierunt, conferantur VOSSIUS (diss. de symbolis), NEANDER (allg. Gesch. der christl. Religion und Kirche I, 535 sqq.), GIESELER (Lehrb. der Kirchengesch. I, 165.), RHEINWALD (kirchl. Archäologie p. 292 sqq.) aliique.

Alia vocabula ad eandem notionem exprimendam in ecclesiis Graecorum et Romanorum usurpata Chr. ULR. HAHN enumeravit p. XXIX libri, qui inscribitur: „der symbolischen Bücher der evang. protest. Kirche Bedeutung und Schicksale. Stuttgart 1833.“

Symboli nomen propterea fidei, quam ecclesia profitetur; declarationi factum est, quod, qui ejusdem ecclesiae sunt, ea quasi nota signati et agnoscuntur et discernuntur et in fidem accipiuntur.

In ecclesia, utpote quae non externarum rerum, sed fidei societas sit, nota non ex ecclesiae natura petita, sed tesserae militaris instar temere adscita nequit locum habere. Non potest ecclesia pro suis habere, nisi quos scit fidei unitate secum conjunctos esse. Fides autem, qualis secundum materiam sit, unde cognoscitur, nisi ex formula professionis? Itaque qua insignes

sensu et credant et de propriis christianorum religionibus statuam, comprobata consentientibus suffragiis et publica auctoritate munitam, ut sua societas ab aliis vel ecclesiasticis vel haereticorum coetibus certo discrimine separetur. Quod creditur autem, id nulla re neque manifestius neque aptius declaratur, quam illa, quam diximus, professione atque formula doctrinae. Et doctrina quidem, sicut nascitur ex ea, quam fidem vulgo

notâ agnoscuntur cives ecclesiae, eâdem ab aliis, qui cives non sunt, dignoscuntur. Porro, si quid ad propriam coetus cujusdam naturam atque indolem sic pertinet, ut eo, tanquam certissimo signo, qui coetui illi addicti sunt, et agnoscantur et ab aliis internoscantur, eo leges quoque contineantur necesse est, quae accedere ad illam societatem cupientibus feruntur. Nam si quis fidei ac professionis nulla habita ratione ad ecclesiam accedere et pro vero ejus cive haberi potest, si, quae profitetur ecclesia, ad ipsam ejus naturam non ita pertinent, his ut suos autumat adsentire, aut, ut adsentiant, postulet, jam non est, quod professioni ecclesiasticae verae notae vim tribuamus.

Vetustiores autem ecclesiae nostrae theologi, velut J. G. WALCH in introductione in libros ecclesiae Lutheranae symbolicos, quum symbola in publica et privata dividunt eaque divisione vocabulo symboli subjiunt notionem latiore, qua nulla non significatur professio fidei, temere id faciunt et contra usum loquendi ecclesiasticum; nam quo libro privati fidem suam profitentur, potest ille quidem consequi dignitatem symboli, sed non prius, quam desierit esse hominum privatorum professio.

dicimus, persuasione credentium, sic eadem id est, quo nititur et a quo pendet illa fides, ita ut fides et doctrina arctissimo inter se et inseparabili nexu cohaereant. Docent eadem, qui eadem credunt, et qualis eorum, quae creduntur, singularis vis ac ratio est, talis est etiam eorum, quae docentur. Neque est aliud quidpiam doctrina, quam fides per se spectata, omisso credentium respectu, sive id, quod est fidei tamquam materia subjectum. Inde fit, ut symbolis ecclesiae contineantur certa quaedam placita, quae qualia sint ad vim ac naturam symboli plurimum pertinet. Nam inest in illis id, in quo res ipsa vertitur, in iisque singularis natura consensusque ecclesiae eandem fidem amplexae praecipue cernitur ac declaratur. Id vero nullo modo requiri potest, ut symbolum sit justa quaedam et per omnes partes singulatim explicata forma doctrinae. Fieri namque potest, ut ecclesiae ea tantum videantur doctrinae capita symbolorum auctoritate munienda esse, circa quae dissidet ab aliis, de quibusque suorum animis alia atque aliorum informata notio est, et in quibus non potest non judicare situm esse illud, quod suorum in fide consensum pro ejus singulari natura dividat a consensu aliorum. Itaque quod non omnium neque uberimam continet in se doctrinae capitum explicationem, ob eam rem mancum et imperfectum esse symbolum dici non potest. Nam ita se res habet, ut symbola non antevertere debeant opus ecclesiae, fidem suam atque doctrinam progredientibus aetatibus magis magisque expli-

*cantis, sed ut cujusque dogmatis ad liquidum explorata veritas erit, id summam proponere et futuri erroris praecavendi causa in tuto quasi collocare *)*. Quodsi literis consignatum symbolum est, et accuratiorem quandam et uberiores habet expositionem doctrinae, scriptum sive librum symbolicum dicimus.

Primum quidem hoc teneatur oportet, symbolum ab ecclesia nullo modo esse separandum. Nam ut ecclesia possit aliquamdiu et certis sub conditionibus symbolo literis mandato publiceque proposito carere, symbolum tamen quale fingi potest, quod sit nullius ecclesiae? Sic autem symbolum se habet ad communionem ecclesiae, ut extra hanc illius neque causa ulla, neque vis et efficacia sit. Quod quum vetustiores coetus nostri theologi non sic, ut par erat, cognitum perspectumque haberent, fieri non poterat, quin in notione symboli definienda parum prospero successu elaborarent. Plurimi enim symbola nihil putant esse, nisi „*compendiarias verae doctrinae confessiones summam verae religionis et articulorum fidei continentes***), quo fit, ut non solum a verbo divino non satis distinguan-

*) cf. AUGUSTINI hac de re monita apud NEANDRUM l. c. II, 1. 375 sqq.

**) cf. QUENSTEDT — theol. didact. pol. p. 21. WERNSDORF — de auct. libr. symb. aph. I. §. 2. HOLLAZ — exam. theol. acroam. p. 54. Propius a vero absunt rectiusque judicant CARPZOV — isag. in libr. eccl. Luth. symb. p. 2. et ALBERTI — Aug. Conf. theticae et apologeticae pertractata p. 16. 25.

tur symbola, sed etiam ex ipsis protinus literis sacris, nulla re, quae quidem aliquid in toto negotio momenti fecerit, interveniente, prodiisse videantur. Ecclesiae vero inter scripturam sacram et symbolum medias quasi partes agentis et sic utrumque conjungentis, ut, quid credat ad regulam alterius, altero profiteatur, nulla propemodum injicitur mentio, neque secus disputatur de perpetuo symbolorum verbique divini consensu, ac si non nostro tantum nostraeque ecclesiae, sed omnium, qui ubique sunt, iudicio comprobatus et aut auctoritate aliqua, quae falli non possit, confirmatus, aut per se extra omnem dubitationem positus esset. Sed, verum si quaerimus, quod est hac in causa secundarium, primo loco ponunt illi auctores, quod primum est pro secundario et accidentali habentes, unde efficitur, ut quum in discrimine inter symbola universalialia et particularia describendo, tum in sententia de symbolis heterodoxorum coetuum ferenda incerti haereant parumque sibi constent. Nobis quidem nihil istorum incommodorum accidet et via satis tuta ac munita incedemus, si notionem symboli non ad verbum divinum ipsum retulerimus, sed petierimus ex indole et natura ecclesiae.

Quaenam est igitur ad res et statum ecclesiae symbolorum ratio? Hanc quaestionem si quis postulabit ut fusius tractemus, ei omnium primum respondemus, symbolis contineri non quod singulis ecclesiae civibus proprium, sed quod commune vel sit vel esse debeat universis atque adeo unitatem ecclesiae efficiat et repraesentet. Id autem, quo vere copulatur concordia ecclesiae, non tam positum

est in rebus externis, in ritibus et ceremoniis, in sacris morumque disciplina, quam in eo, quo vivit vigetque ecclesia, in *fide* dico et in *publica doctrina* *). Quam fidei unitatem consensumque de doctrina evangelii esse in ecclesia non solum posse, sed etiam debere, et pendere inde ecclesiae ipsius unitatem, hoc nullum symbolum est quin pro certo sumat **). Neque enim consensum illum ad vi-

*) Aug. Conf. art. VII. „Nec necesse est, ubique esse „similes traditiones humanas, seu ritus aut ceremonias „ab hominibus institutas.“ cf. Apolog. (ed. Walch.) p. 152 sqq. Form. Conc. ed. Walch. p. 718. „Juxta „hanc de adiaphoris doctrinam nulla ecclesia propter „ceremoniarum dissimilitudinem (quarum aliae pro ratione libertatis christianae pauciores, aliae plures observant) alteram condemnabit, si modo in doctrina et in omnibus illius partibus atque „in legitimo sacramentorum usu concordēs „fuerint. Vetus enim et memorabile dictum est: dissonantia jejunii non dissolvit consonantiam fidei.“

**) Praefat. ad Librum Concord. „Hanc deinceps „confessionem multae ecclesiae et academiae ut symbolum quoddam horum temporum in praecipuis fidei „articulis, praesertim controversis illis, contra Romanenses et varias corruptelas doctrinae coelestis complexae sunt et defenderunt et perpetuo consensu „ad eam absque omni controversia et dubitatione „vocaverunt. Doctrinam etiam in illa comprehensam, „quam scirent et solidis scripturae testimoniis suffultam „et a veteribus receptisque symbolis approbatam, unicum et perpetuum illum vere sentientis ecclesiae „ac contra multiplices errores et haereses olim de-

tam et salutem ecclesiae requiri negare quisquam potest, quin idem neget ullam symbolorum condendorum causam et rationem esse.

Quum vero non ex concessis rebus disputemus hodieque plurimi sint, qui sententiam nobis modo prolatam cum ea, quam Protestantes animis suis informarunt, ecclesiae notione minus consentire atque adeo cum ipsis symbolorum nostrorum principiis pugnare iterum atque iterum clamitent,

„fensum, nunc autem repetitum consensum
„esse, constanter judicaverunt.“

Praef. ad A. C. „Offerimus in hac religionis causa
„nostrorum concionatorum et nostram con-
„fessionem, cujusmodi doctrinam ex scripturis sanc-
„tis et puro verbo Dei hactenus illi in nostris terris,
„ducatibus, ditionibus et urbibus tradiderint atque in
„ecclesiis tractaverint.“

Epilog. A. C. „ut intelligi possit, in doctrina et
„ceremoniis apud nos nihil esse receptum contra scrip-
„turam aut ecclesiam catholicam, quia manifestum est,
„nos diligentissime cavisse, ne qua nova et impia dog-
„mata in ecclesias nostras serperent.“ — „in quibus
„confessio nostra exstaret et eorum, qui apud nos do-
„cent.“

Praef. ad art. Smalc. „A nostris illi recepti et
„unanimes confessione adprobati sunt.“

Form. Conc. p. 543. „quae unanimem catho-
„licae christianae fidei consensum et confes-
„sionem orthodoxorum et verae ecclesiae complecteban-
„tur“ p. 544. „unanimes consensum et decla-
„rationem christianae nostrae fidei et confessionis.“

non alienum videtur, qualis sit apud nostros ecclesiae notio, diligentius examinare. Quod non ita faciemus, ut inquiramus hoc loco, quid hi vel illi, qui coetui Protestantium hoc tempore admixti sunt, de ecclesia nostra statuunt. Tota quaestio cum in rei factae repetenda memoria versetur et nostra commenta opinionum repudiet, omnium primum videndum erit, qualem sui notionem ecclesia nostra inde a primordiis suis et sibimet ipsa informaverit et ab adversariorum injuriis unanimi consensu defenderit.

Confessio autem Augustana *) ejusque *Apologia* ubi de ecclesia sententiam ferunt, docent hanc „proprie“ esse „congregationem sanctorum et vere credentium“, sive coetum eorum, qui „vere credant evangelio Christi et habeant spiritum sanctum, quos Christus spiritu suo renovet, sanctificet et gubernet, in quibus Christus ipse, tanquam in membris suis, agat“, ita, ut ecclesia sit „principaliter fidei et spiritus sancti in cordibus, non, sicut aliae politiae, externarum rerum ac rituum societas.“ „Hypocritae et mali“, quorum pectora Christi vim adspernantur, externorum quidem ecclesiae signorum participes ipsique sanctorum et vere credentium coetui in hac vita nullo non loco admixti sunt, sed ii ecclesiae verae sociis adscribendi non videntur, ut qui pro veris Christi et ecclesiae membris haberi nequeant. Unde sequitur, eam ecclesiam, quae a

*) art. VII. et VIII. cf. duodecimum artic. Torgav. „die „Gläubigen an Christum, welche obgenannte Artikel und „Stücke halten, glauben und lehren.“

veris membris verae nomen ducat, non esse, nisi *invisibilem*, quum nullis hominum visibus percipiendus et Domino soli occulta videnti notus sit is sensus et affectus animi, quo hypocritae et mali differunt a sanctis et vere credentibus *). Quod igitur nostri ecclesiam *invisibilem* a *visibili*, congregationem sanctorum et vere credentium sive coetum electorum et renovatorum a congregatione externa vocatorum, quae hypocritas et malos simul complectitur, coetum denique, *qui* est ecclesia, ab eo, *in quo* ecclesia est, summa cura summoque studio discernunt, neque utrumque confundi ac misceri patiuntur, id recte faciunt minimeque in eo reprehendendi sunt **). Nam haec res, ut perspicua atque aperta, ita etiam maximi est momenti in rebus ecclesiasticis dijudicandis, neque hoc tale est, ut confusionis ecclesiarum vitandae causa incidant nostri in errorem separationis; nihilo magis enim utramque dirimunt

*) BELLARM. de eccles. milit. L. III. c. 10. „Quia tamen „solos justos et pios ad ecclesiam veram pertinere volunt et nemo potest certo scire, qui sint vere justis et „pii inter tam multos, qui justitiam et pietatem exterius „prae se ferunt, cum certum sit, multos ubique esse „hypocritas et falsos fratres, idcirco nostri recte concludunt, eos facere ecclesiam invisibilem.“

Abr. CALOV. — exeg. A. C. art. VII. „Si id, quod „in veris ecclesiae membris requiritur, necessario videri nequit, utique ecclesia respectu verorum „membrorum erit invisibilis.“

**) cf. J. HUELSEMAN — manuale Aug. Conf. p. 225.

GERHARD — conf. cathol. p. 717.

aut divellunt ecclesiam, quam patiuntur misceri. Charyb-
dim enim catholicae, quam vocant, ecclesiae dum evitare
student, summa cautione utuntur, ne contrariam in Scyl-
lam abripiantur. Tantum abest enim, ut ecclesiam fingant
geminam, quarum altera *vera* quidem, sed non *vere*, al-
tera *vere*, sed non *vera* sit, ut unam eandemque eccle-
siam diversis modis spectatam et *visibilem* et *invisibilem*
vocari contendant. Quae quum ita sint, vehementissime
errant, qui unam ad alteram nihil pertinere, unam esse
sine altera neque eas necessario inter se conjunctas putant.
Sunt autem ecclesia visibilis et invisibilis non „contrarie
opposita, sed subalterna ac subordinata *)“, neque quod
inter utramque statuitur discrimen ita debet accipi, quasi
sint diversae ac sejunctae ecclesiae, sed ita, ut eadem ec-
clesia diversa ratione spectetur **). Quod ne temere sum-
sisse et praecipere videamur, *Apologiae* nos auctoritate
tuemur, quae postquam adversarios calumniantes, veram
ecclesiam ex Protestantium sententia civitatem Platoniam
esse, sive speciem quandam animo tantum conceptam, quae

*) GERHARD l. c. Balth. MENTZER — exegesis Aug. Conf.
p. 293 sqq.

**) Abr. CALOV l. c. „Ecclesia a Protestantibus non gemi-
natur, nam distinguitur inter ecclesiam visibilem et
„invisibilem *πρώτως* qua diversam ecclesiae unius
„ejusdemque considerationem, *δευτέρως* qua distinc-
„tam ejusdem ecclesiae existendi rationem. Ibi per se
„dicitur visibilis et invisibilis diverso respectu, heic per
„accidens modo est visibilis, modo invisibilis.“

in rerum natura nusquam appareat, quae sit extra ecclesiam visibilem ad eamque nihil pertineat, claris apertisque verbis refutavit, in hunc modum pergit: „*dicimus, existere hanc ecclesiam et addimus notas, puram doctrinam evangelii et sacramenta.*“ Neque ipsa *Confessio Augustana* ecclesiam vocat congregationem sanctorum, quin statim subjiciat: „*in qua evangelium recte docetur et recte administrantur sacramenta.*“ Quodsi cujus acies mentis adeo sit excoecata, ut hoc loco non videat arctissimum inter veram ecclesiam invisibilem et visibilem nexum et cohaerentiam induci, nae is tale quid nusquam reperiet aut agnoscet. Quas enim verae ecclesiae notas proponunt pii confessores, quis contendat, eas ad ecclesiam invisibilem pertinere atque eas esse, quibus sancti et vere credentes ab hypocritis et malis internoscantur? An ausit quispiam dicere, cunctos, qui evangelii vera doctrina imbuantur quibusque sacramenta recte administrentur, ob eam ipsam causam pro veris Christi ecclesiaeque membris, pro sanctis et vere credentibus esse habendos? Ergo negari nequit, ubique pura evangelii doctrina rectusque sacramentorum usus tanquam notae commemorantur verae ecclesiae, ibi sermonem esse non de ea ecclesia, quae propter membrorum fraudis et simulationis expertium indolem vera sit, sed de illa, cui veritas propterea tribuitur, quia vera atque idonea salutis adjumenta porrigit. Eandem sententiam aliis verbis comprehendimus dicentes, judicium illis symbolorum locis ferri de vera ecclesia non qua sit invisibilis, sed qua visibilis, sive de vera ecclesia visibili, quam ratione qui-

dem doctrinae publicae sacrorumque habita et ipsam liceat veram vocare, quanquam non omnia ejus membra sint homines sancti et vere credentes. Et nostra quidem ecclesia quum sciat se pura verbi divini luce et recto sacramentorum usu fruente optime constitutam esse *), tantum abest, ut verae ecclesiae visibilis nomen aspernetur, ut id sibi vindicet vindicatumque sacrae scripturae auctoritate ac testimonio adversus omnes tueatur. Non quo pro ea se venditet, quae sola det hominibus salutem aeternam; sicut enim suos negat omnes esse sanctos et vere credentes, ita alienos omnes esse malos et hypoeritas; imo docet, in heterodoxis coetibus „Nicodemitas“ haud raro inveniri, qui veram fidem veramque doctrinam, saltem si fundamentum spectes **), amplexi non possint non verae ecclesiae membra vocari, quamvis ecclesia visibilis, in cujus externa societate versentur, pro vera nequeat agnosci ***). Res

*) cf. praef. ad art. Smalc. nec non praefat. et epilog. Aug. Conf.

**) Apol. ed. Walch. p. 149.

***) Val. ALBERTI -- A. C. thet. et apol. pertr. p. 312.
„Non syncretismus metuendus, nam Papistae, Calvinistae etc. non quatenus sunt Papistae, Calvinistae etc. pro membris verae ecclesiae catholicae habentur. Solum inter Papistas, Calvinistas etc. sunt membra verae ecclesiae.“

Idem in libro, qui inscribitur: Interesse der vornehmsten christlichen Religionen. S. 659. „Unter den keßerischen Kirchen können wohl Rechtgläubige seyn, aber

ita se habet, ut verae ecclesiae membra, ubicunque sunt, rectam fidem puramque evangelii doctrinam teneant. Sed non semper aut ubique *publicae doctrinae sacrorumque* beneficio gaudent; quare fieri potest, ut vera ecclesia visibilis, hic vel illic ad tempus oppressa, delitescat obscura atque ita, collata cum aliis coetibus, videatur invisibilis *).

Patet igitur, recte secusne judicent, qui a Protestantibus *solam invisibilem* ecclesiam appellari *verae* nomine, visibilem ea appellatione prorsus indignam haberi opinentur **). Immo quum ex doctorum evangelicorum sententiis, tum ex symbolorum placitis, quae ad testimonium vocavimus et rationibus additis confirmavimus, nemo, qui quidem a partium studio alienus sit, non intelliget, adversarios, quum ecclesiam visibilem levi momento a nostris

„die Kirchen selbst als Ganzes sind nicht als Glieder der
„allgemeinen Kirche anzusehen, weil es sich mit der Lehre
„und mit dem öffentlichen Gottesdienste nicht recht bei ih-
„nen verhält.“

*) Idem in libro priori p. 299 sqq. „Ratione vero doctrinae publicae publicique cultus, (quae est accidentalis, quanquam eximia, ejus perfectio), videri quidem potest ecclesia, sed sub his adjunctis suis principalibus non semper existit. Haec enim propria sunt, florentissimo ecclesiae statui, in quo, pressa nimirum, saepius a persecutoribus aut haereticis, non semper invenitur.“

**) cf. F. C. BAUR. „Die Gegensätze des Katholicismus und Protestantismus nach den Principien und Hauptdogmen der beiden Lehrbegriffe. Tübingen 1834.“ S. 327 sqq.

aestimari, eaque num vera ecclesia sit, nihil eorum interesse dicunt, opinione duci praejudicata et allatis supra testimoniis prorsus contraria ac repugnante.

Quamquam autem *verae* nomen *ecclesiae*, quod suo quamvis adspectabili coetui vindicant, Protestantes plurimi faciunt, in eo tamen a Papistarum errore longissime absunt, quod veros ac sinceros ecclesiae socios non, ut isti faciunt, angustis verae ecclesiae visibilis circumscribunt finibus, neque *doctrinae veritatem judicant veritate ecclesiae, sed veritatem ecclesiae veritate metiuntur doctrinae publicae.*

Qua ex re veritatem ecclesiae pendere docent Protestantes, in ea fieri non potest quin etiam vera quaeratur unitas ecclesiae. Recte igitur Conf. Aug. art. VII. monet, *ad veram unitatem ecclesiae satis esse, consentire de doctrina evangelii et administratione sacramentorum.* Quae enim de externis ecclesiae rebus, de ritibus et ceremoniis instituendis feruntur consentientia suffragia, ea veram ecclesiae unitatem non constituunt *). Nam tota haec res in fidei unitate, in consensu de pura evangelii doctrina rectoque sacramentorum usu posita est, quo consensu sublato tollitur simul unitas ecclesiae. Id autem prope ridiculum videtur, quod pro consensu *de doctrina evangelii*

*) Sequitur inde, unionem, quam dicunt, externarum rerum ac rituum sine fidei doctrinaeque unionem nec prudenter institui, nec convenire cum ecclesiae evangelicae notione atque indole.

aut „*unitatem et harmoniam moralem*“ *) substituere volunt recentiores, aut consensum *de docendo evangelio*. Nullus enim hic consensus est, *nisi in id fuerit consensus, quid potissimum contineatur evangelio*. Ignorat fides evangelium ab iis, quae docentur evangelio, sejunctum. Rectam doctrinam evangelii quicumque repudiat, ipsum evangelium videtur aspernari, neque sanus quisquam pro pura evangelii doctrina venditari sibi patietur doctrinam qualemcunque, dummodo speciem et professionem evangelii prae se ferat. Ita fieri non potest, quin unitate fidei destituti cernantur, quicumque de ipsa doctrina evangelii valde dissentiant, et tantum abest, ut, quam Protestantes sibi informarunt verae ecclesiae notionem, ea nullum postulet consensum fidei, ut eum tanquam necessarium requirat **).

*) *Sex recitationes*. Lipsiae 1834. p. 64. „Unitas sit, et sit in aeternum, sed non unitas formularum, non dogmatum, quibus nec mens illuminatur, nec pectus incalescit, non etiam rituum et externarum rerum, non denique unitas dominationis humanae; sed unitas in spiritu Christi, ut omnes nos tanquam filios communis patris coelestis consideremus, ut nos instar fratrum invicem tractemus, non anxie abundantiam, seu inopiam eorum, quae tantum creduntur, respicientes; denique ut commune bonum, patriam et humanitatem communibus etiam studiis provehamus; in summa: *unitas et harmonia moralis*.“

**) *Form. Conc.* p. 718. CHEMNITZ — loc. th. III. p. 308. „Sed ut corpus, in quo sunt etiam multa putrida et mortua membra, inter quae tamen de doctrina

Quam vero ex ipsa ecclesiae notione duximus sententiam, in eandem historiae quoque testimoniis perducimur luculentissimis. Probe quidem scimus, haud paucos esse, qui coetum Evangelicorum jam inde ab initio certae fidei certorumque dogmatum finibus circumscriptum fuisse negent, quibusque ecclesiam fingere placeat in primordiis suis liberam, mox servili et intolerabili jugo subactam. Scilicet servitutem sibi videntur animadvertere, ubicunque ita res ordinatae sunt, ut ad certas leges conditionesque adstricta sit societas; liberum vocant sodalitium, quod legibus, quantum quidem fieri potest, solutum est. Quo fit, ut eam ecclesiam perhibeant liberam esse, cujus ut socius sis nullo tuo opus sit *de doctrina evangelii consensu*, quae quid credat, quid non credat, dicere nequeas, quae denique, *publicae doctrinae* sublata notione, fidem ac doctrinam tuo relinquat arbitrio. Simulac symbolorum valescente auctoritate pro veris ecclesiae membris non habentur, quicunque a publica communis fidei professione in rebus gravioribus dissentiant, servile jugum istorum opinione non imminet solum, sed jam acceptum est. Quid mirum igitur,

„consensio est.“ Et p. 312. „Quod tamen illi mali
 „et non sancti de doctrina consentiant atque sic
 „externa professione sint membra. Qui enim aliam
 „doctrinam afferunt etc.“

Balth. MENTZER — l. c. p. 381. „Quibus mixti sunt
 „non sancti, sed tamen in professione fidei con-
 „sistentes.“

si iterum atque iterum vociferantur, symbolorum auctoritatem ab ecclesiae nostrae ingenio atque indole alienam, et aut extrinsecus invectam aut ex ipsius ecclesiae depravatione natam esse? De tempore quidem, quo pestis ingruerit ista sive lapsi mores ecclesiae sint, parum inter eos convenit; factam corruptelam esse tantum non omnium una et consentiens vox est. BUESCHINGIUS *) ille, quum auctoritatis symbolorum, quam tyrannicam vocat, initium atque originem a Formula Concordiae repetiisset neque affirmare dubitasset, per integros sexaginta annos ecclesiam evangelicam tale jugum detestatam esse, a LOEBERO **), HENKIO ***) aliisque satis refutatus est. Quae res nihil deteruit JOHANNSENIUM †), qui est inter recentissimos hujus rei scriptores, quo minus aureae suae aetatis metas saltem ad pacem Augustanam usque annumque 1555 promovere conaretur. At incassum laboratur ab iis, qui praejudicatis opinionibus ducti falsis verorum speciem praetexere student, audentque negare, quae historia teste negari nequeunt.

*) „Untersuchung, wann und durch wen der freien evangelisch-lutherischen Kirche die symbolischen Bücher zuerst „auferlegt wurden. Berlin 1789“.

**) Prüfung der Büsching'schen Schrift.

***) Allgem. deutsch. Bibliothek. Bd. 115, St. 1, S. 107 sqq.

†) „Allseitige wissenschaftliche und historische Untersuchung der „Rechtmäßigkeit der Verpflichtung auf symbolische Bücher „überhaupt und die Augsburgerische Confession insbesondere. „Altona 1833“

Quae enim MELANCHTHON in oratione illa, „qua refutatur calumnia Osiandri, reprehendentis promissionem eorum, quibus tribuitur testimonium doctrinae *)“, memoriae prodidit, ex iis luculentissime **) patet, Wittenbergae, in ipsa arce reformationis, atque adeo ab ipsis Reformatoribus vix duobus tribusve post exhibitam Confessionem Augustanam annis praeteritis hunc institutum morem esse, ut ii, quibus testimonium doctrinae dandum esset, ad regulam et praescriptionem symbolorum cum antiquiorum tum recentiorum non examinarentur solum, sed in fidem etiam acciperentur. Promissio non minus, quam confessio praestanda erat neque exhibebatur publicum doctrinae testimonium, nisi exploratis rite approbatisque. Quare si talis symbolorum usus pugnat cum ecclesiae nostrae indole, ipsi Reformatores mentem ejus ignorasse ejusque expertes fuisse censendi sunt, neque affirmari potest, symbolorum auctoritatem per depravationem rerum invaluisse, quin, qui auctores ecclesiae sunt, iidem corruptae ejus et depravatae accusentur. Sed jam antequam symbola conderentur, indoles illa vigeat ecclesiae, ex qua auctoritas eorum necessitate quadam promanavit, cum ab initio pro sociis non haberentur, qui de *docendo* tantum *evangelio* papatuque rejiciendo consentirent, sed quibuscum de *ipsa doctrina evangelii* consensus esset.

*) Tom. III, select. declamat. Phil. Melanchth. Argent. 1562. p. 696 sqq.

**) Quam JOHANNSENIUS l. c. p. 473 sqq. proposuit interpretationem verborum Melanchthonis, eam vix cuiquam probabit.

Jam tum enim, cum instituenda, quam dicunt, visitatione ecclesiastica prima inchoabatur ecclesiae novae constitutio, non id sine articulis fidei, neque nisi ad certam doctrinae formulam fiebat *). Neque latet quemquam, quomodo principes ordinesque evangelici in conventibus *Schli-ziae, Suabaci, Schmalcaldiae* et *Norimbergae* paulo post exhibitam in comitiis Spirensibus protestationem habitis de rebus suis internis judicarint **). Qui autem in externi foederis societatem neminem recipiebant, nisi qui consensum suum cum *articulis Suabacensibus* declarasset, quamvis summum adesset rerum discrimen summaque necessitas urgeret, quomodo ab his credibile est dissentientes ad internam vitae ecclesiasticae societatem admissos esse? Patet igitur luceque clarius est, *ecclesiam nostram a primordiis suis certorum dogmatum ac consensus de doctrina evangelii fundamento nixam fuisse*. Societatis enim ecclesiasticae jura cum iis denegarentur, qui de docendo evangelio consentientes de doctrina evangelii dissentirent, non possumus non statuere, professionis ecclesiasticae consensusque ecclesiastici jam ante symbola valuisse auctoritatem atque talem esse nostram ecclesiam, ut ab initio propensa fuerit ad

*) cf. MAERTENS — „Ueber die symbolischen Bücher der „evang. luth. Kirche, ihre Entstehung, Geltung und Vereinigung mit den evangelisch-reformirten Symbolen. „Halberstadt 1830“. p. 112.

**) MARHEINEKE — „Geschichte der deutschen Reformation. 2ter Th.“ p. 414, 434, 444 sqq.

symbola condenda. Quod qui negant, Protestantismum ab ea tantum parte norunt, qua negat; agentem, summam in se evangelii complectentem, denique confessorem ignorant.

Alii quamvis Protestantismo isti in sola negatione versanti minime faveant et de fidei cum veritate tum proprietate atque unitate in ecclesia nostra servanda tuendaque consentientia nobiscum suffragia ferant, ita tamen hac de re praecipunt, ut longe alia doctrinae, alia fidei ratio esse videatur, et in illius summa diversitate et in magna errorum varietate huic nihilo secius veritas tribuatur et unitas. Nam solvatur aliquantulum oportet id, quo fides et doctrina continentur, vinculum, si virtus fidei praecipue et potissimum ponitur in singulari aliqua mentis ac voluntatis propensione, sive in certa quadam animi affectione, in sensibus animo conceptis potissimum conspicua. Quae sententia, quâ doctrina nihil aliud videtur, quam eorum, quae sine cogitatione in sensibus animi sunt, magis minusve perfecta interpretatio ac disquisitio *), ut ex Halensium Pietistarum disciplina, sed eâ labente et a semet degenerante, duxit originem et ad ἀδιαφορίαν, quam dicunt, religionum vergere videtur, ita neutiquam eam amplexi sunt primi illi quasi patres ecclesiae Protestantium, neque cum coetus nostri dogmatis, quae sunt de vitio originis, de revelatione externa et sacra scriptura tanquam veritatis divinae unice puro eoque sufficienti et perspicuo fonte quomodo ea con-

*) cf. MAERTENS l. c. p. 245 sqq.

gruat, satis intelligimus. Enimvero tantum quidem abest, ut in sola notitia ac scientia fidei virtutem nostri ponant eamque fidem, qua rerum de Christo traditarum memoria pro vera habetur, salutis efficiendae vim judicent habere *), ut contra doceant, veram, vividam salutisque effectricem fidem esse hominis suam sapientiam, suam virtutem pro nihilo putantis, Deo contra ab eoque patefactae nobis doctrinae totum se permittentis plenissimam quandam in Christo divinisque promissis sine dubitatione, sine dissimulatione positam fiduciam. Sed quanquam haec fides notitia sola non efficitur, esse tamen sine certa veraque credendorum scientia nequit. Minime enim veram fidem vocamus hominis vel sua vel aliorum commenta, suae mentis cogitationes, sui animi sensus quamvis firmissima atque constantissima fiducia amplectentis, sed ea fides verae nomine appellatur, quae veris Dei promissionibus innititur et ad certum Dei verbum se applicat, quae non sibi aut aliis hominibus, sed Deo confidit. Quare nulla vera fides est, nisi quae veritati habetur, atque ita res comparata est, ut fiducia a notitia, fides animi a fide rerum non debeat separari. Ad vere credendum parum quidem est credidisse vera, sed tamen fides illa, qua creditur, vera nequit esse, nisi, quod creditur, id verum sit. Sicut autem veritas fidei doctrinae requirit veritatem eamque sibi conjunctam habet, sic ejusdem ne unitas quidem est nisi de doctrina evangelii con-

*) cf. Aug. Conf. art. V. et XX. Apol. p. 89.

sentientium; unde iterum colligitur, nullo pacto ecclesiam posse a se alienum judicare consensum in fide et concordiam, neque doctrinae verae unitatem et in rebus gravissimis conspiracyem; cui consensui sive conspiracyi declarandae firmandaeque symbola inserviunt.

Hoc tamen non ita volumus intelligi, quasi nullus non liber, qui fidei ecclesiasticae articulos publicaeque doctrinae formam ab ecclesia aliqua probatam rite comprehenderit recteque exposuerit, pro symbolo illius ecclesiae habendus sit. Accedat oportet id, quo symbola differunt ab orthodoxis privatorum scriptis, *publica receptio et approbatio*, cum orthodoxia sola non efficiatur symbolum, sed agnita ea comprobataque publico ecclesiae testimonio et usu. Is demum liber symboli nomen atque auctoritatem consequitur, quo *suam* fidei, non *suae* fidei tantum professionem contineri ecclesia ipsa declaravit, quemque adeo sua auctoritate et nomine tuetur *).

*) J. G. WALCH in introd. in libr. eccl. Luth. symb. triplicem requirit omnium ecclesiae membrorum consensum: I) quum symbolum est condendum, ut ad sententiam principis et doctorum ecclesiae, qui judicant, necessarium illud esse, accedant, II) quando confessio concepta ac composita est, ut istam ad verbum divinum, unicam quippe fidei normam, examinent, et ubi nihil, quod illi sit contrarium, deprehenderint, ipsam tanquam veram approbent, III) ut approbatam consentientibus suffragiis recipiant et publica symboli auctoritate ornent. — Nos quidem omnia, quae huc pertinent, uno publicae approbationis et receptionis nomine comprehen-

Edendi vero promulgandique talis libri neque occasio nec necessitas affertur ecclesiae, nisi consensu de doctrina evangelii inter christiani nominis homines quodammodo jam sublato dissidiisque exortis ejusmodi, ut alia ab aliis doceantur et pro vero verbo divino diversa venditentur *). Donec enim summa fidei ecclesiasticae nemini non probatur neque conatus ecclesiae, fidei suae propriam vim ac rationem tuentis, conservantis percolentisque ullo modo impediuntur aut turbantur, fides ipsa et doctrinae concordia symboli instar obtinebit, formula quaedam ejus non componetur, cum fidem certa atque publica professione declarandi eamque professionem pro symbolo proponendi nulla causa sit. Tum demum hujus rei necessitatem obvenisse sibi videt ecclesia, cum aliquos in rebus ad fidem maxime pertinentibus dissentire cognovit, cum quidem ea, quae vera

dimus. Causam enim hujus approbationis receptionisque in nulla re nisi in persuasione ecclesiae de symbolorum cum verbo divino consensu positam esse, per se patet. Ipsa se subverteret ecclesia ac naturae suae aperte contradiceret, si formulam doctrinae eam publice profiteretur, quam veritati divinitus revelatae consentaneam esse ne ipsa quidem crederet. Id vero ad symboli naturam minime pertinet neque requiri potest, ut id ab initio conditum sit universa jubente ecclesia. Quid enim impedit, quominus privati cujusdam liber ad symboli honorem dignitatemque evehatur, dummodo ita probetur ecclesiae, ut eum haec pro sua fidei professione agnoscat?

*) cf. WEENS DORF — l. c. aph. IV. §. 25. HAHN — l. c. p. 57.

judicat, aut ab initio non sunt ab omnibus christianis pro-
 veris habita aut haberi desierunt. Quod ubi semel evenit,
 facere non potest ecclesia, quin, quid credat, publice pro-
 fiteatur idque sanctione quadam sacret; cogitur enim neces-
 sitate quadam, ut id, unde vitam ac spiritum ducit, fidem
 ac doctrinam suam, non solum ab externis injuriis defendat,
 sed a domesticis etiam periculis tueatur. Neque magis ad
 declarandam ac defendendam, quam ad percolendam ac de-
 finiendam fidem ecclesia impellitur, si existunt, qui doce-
 ant, quae sentiat a sua sententia discrepare et ei esse
 inimica. Ex hoc ortu symbolorum facile intelligitur, cur et
 refutando et docendo aliorum sententias impugnent eamque
 prae se ferant formam ac speciem, quam *antitheticam* vo-
 camus.

Quoniam autem, ubi de rebus majoris momenti dissen-
 tiri coeptum est, partes et factiones existunt, omnia sym-
 bola a laudabili partium studio profecta dici possunt. Sed
 utrum impugnandi praevaleat an defensionis studium, id a
 rebus ac temporibus pendet ecclesiae fidem suam profiten-
 tis, sed neutro alterum tollitur.

Quae hactenus diximus si quis accurate perpenderit,
 eum non fugiet, ecclesiae neque ortum a symbolorum fonte
repetendum esse, neque conservationem. Nam consensus
 ille credentium, in quo cernitur unitas ecclesiae, adeo non
 originem debet symbolis, ut horum ipse auctor atque origo
 sit, neque fieri potest, ut antecedant vitam ac fidem eccle-
 siae symbola, sed sequuntur ita, ut ante haec illam fuisse
 oporteat. Quae autem symbolis cum toto corpore, eadem

iis cum singulis membris ratio ac necessitudo est, neque magis horum, quam illius, fides videri potest niti symbolo ab eoque pendere. Vis enim conservatrix ecclesiae non est alia, quam vis creatrix. „Quemadmodum ex semine verbi divini ecclesia dicitur generari, ita per idem conservatur et absque eo tam esse et conservari nequit, quam nec sine oleo lampas“ *). Ne fides in ecclesia versantium a stirpe sua, quod verbum divinum est, degeneret, identidem inde renascatur in eaque inhaereat necesse est.

At enim si nec procreatae neque conservandae vitae ecclesiasticae vim et honorem symbolis tribuimus, quae tandem erit eorum potentia atque efficacia?

Accuratius ad hanc quaestionem respondere quum alio loco statuerimus, nunc satis habemus verbo monuisse, nihil symbolis, per se quidem spectatis, effici, nisi ut declarent, qualis quaeque sit ecclesia pro natura fontis, unde et orta est et adhuc alitur ac sustentatur. Quamvis enim verbo divino et ortus debeatur ecclesiae et conservatio, non tamen verbum illud divinum per se spectatum protinus ipsa est ecclesia. Ecclesia non efficitur verbo divino a congregatione credentium separato, sed recepto eo ac credito ab hominibus, ita ut in consensu fidei communique ejus ad normam verbi divini professione quaerendum sit id, quo continetur ecclesiae cujusque natura atque unitas. Ad eam vim igitur, quam symbola habent tanquam *rerum monu-*

*) Balth. MENTZER l. c. p. 299 et 383.

menta et ecclesiae de fide sua testimonia *), referenda videntur atque inde repetenda, quaecunque eorum de auctoritate et usu publico disserenda sunt **).

*) cf. quae LUTHERUS praefatur libello visitatorio et initium Formulae Concordiae.

**) ALBERTI l. c. p. 8. „non enim imprimunt mihi credenda, quod norma fidei facit, sed exprimunt a me credita, quod horum scriptorum proprium est“.

WALLISER — vindiciae librorum eccl. Luth. symbol. thes. XIX. „Unde fidem non generant aut praescribunt, sed jam genitam roborant“.

§. 2.

De necessitate et de fine atque effectu symbolorum quae proponuntur quaestiones, eae non solum inter se arctissimo vinculo conjunctae sunt, sed etiam cum iis, quae de notione symbolorum eorumque ad vitam ecclesiae ratione hactenus disputavimus. Necessitatem igitur eorum absolutam et inevitabilem sive eam esse, cujus lege symbola sint cum intima ecclesiae natura conjuncta, dum negamus, de relativa necessitate, pendente a rebus ac temporibus ecclesiae, firmissime nobis persuasum est. Neque potest ecclesiae symbola condentis alia mens ac voluntas esse, quam ut de vera evangelii doctrina, quam cognitam compertamque habet, contra falsos doctores testimonio exhibito periculosos errores a societate sua arceat, alienorum et discrepantium prohibitione coetum suum fidem suam et ingenium singulare magis magisque excolentem conservet integrum caveatque denique pro virili parte, ne doctrina suae contraria, si qua rectae speciem quandam gerens vel a doctoribus auctoritatem suam prave usurpantibus commendata irrepere suum in sinum studeat, aut animi perturbentur fidelium veritatis

finis

*cultorum, aut ille, qui solus in ecclesia concordiae vinculum est, credentium consensus divellatur *)*.

Necessitas symbolorum cum negata ab aliis ab aliis summo studio atque industria defendatur, haud scio an ejus rei causa inde sit repetenda, quod neque ecclesiae neque symbolorum unam eandemque omnes sibi vim ac notionem informaverunt. Etenim sicut ecclesiam mente concipiunt alii, qualis per se, alii, qualis in his terris est, multis rerum et fortunae casibus obnoxia, ita etiam symbolorum alii spectant interiorem vim et naturam, alii res ac tempora, quibus fit, ut opus sit sanctione symboli. Quodsi quis symboli vocabulo in hac quaestione declarare volet id, quod efficiens est symboli, unde hoc originem accipit, consensum dicimus ecclesiae de doctrina evangelii conspirantem, contendamus oportet, fieri non posse, ut symbolum non sit. Ubicunque enim consensus ille desideratur, nulla est societas fidei neque una veraque ecclesia **). Fide unitos esse, qui in *rebus* dissentientes in *formula* quadam et *regula* consentiant, cum idem sequi formale principium videantur, perperam statuitur. Illa enim, quae formalia dicuntur, principia de conditionibus et causis fidei ponunt aliquid, de vi ejus atque indole, de materia fidei subjecta nihil.

*) cf. MUZEL — „über die Verpflichtung auf die symbolischen Bücher der evangelischen Kirche. Berlin 1831“. p. 43 sqq.

**) cf. J. F. JACOBI — „einige Ansichten, Wahrheit, Wissen, Glauben und kirchliche Glaubenssymbole betreffend. Bonn 1827“.

Hoc autem agitur in vita ecclesiastica, ut consentiatur in eo, quomodo utendum sit illis principiis, de iisque, quae sunt illis consequentia, sive ut non de fonte solum atque causa fidei, sed de fide ipsa consentiatur. Quo consensu ubi caret ecclesia, discordia aut palam erumpit, aut sub deploranda quadam incuria veri ejusque inveniendi atque obtinendi desperatione latet. Vera ecclesia ut doctrinam suae contrariam et inimicam pro legitima habeat agnoscatque, fieri non potest. Ubi enim ecclesia verum cognovit aut se cognovisse persuasum habet, errorem contrarium tanquam perniciosum condemnet oportet; hoc certe nequit permittere, ut a suis ~~is~~ ^{error} ministris suoque adeo nomine atque auctoritate ^{error} commendatus propagetur. Aliter autem ubi res se habet, ita quidem, ut ecclesia ipsa non audeat affirmare, num verum cognoverit, nec ne, patet eam, ut quae vera a falsis ad scripturae sacrae normam dignoscendi detrectet officium, doctrinae quoque rectae laudem aut verae ecclesiae dignitatem vindicare sibi non posse. Absurdum est enim, quas pii Confessores in Aug. Conf. verae ecclesiae notas edunt, eas ad ejusmodi accommodare coetum, qui neget, satis certo definiri posse, quae vera doctrina sit, idque putet in incerto relinquendum esse, cui nulla certa neque de vero neque de falso persuasio sit, qui non vindicet sibi scientiam ejus, quod per se verum est, sed, quidquid continet doctrinae fides, in singulorum arbitrium permittat. Talis coetus est quaerentium veritatem, non habentium, schola, non ecclesia.

Etsi vero consensus de recta evangelii doctrina sive

id, quod symbolis tanquam materia subjectum est, ad veram ecclesiam necessario requiritur, non tamen sequitur inde, ut symboli sancienti literarumque monumentis consignandi eadem necessitas sit.

Tantum abest enim, ut ecclesia ipsa nequeat esse, nisi symboli conficiatur formula eamque doctores potissimum jubeantur profiteri, ut ejus rei necessitas, sicut supra monuimus, a rebus ac temporibus pendeat ecclesiae ac propterea hypothetica sive conditionata sit *).

Ad finem vero quod attinet, quem spectat ecclesia, quum symbola sancit neque vult quemquam jus suae civitatis usurpare, nisi qui formulam symboli professus fuerit, primum omnium posuimus, ecclesiam non posse, quin verum testetur adversus compertos sibi errores.

Etenim si ponimus ecclesiam, cui firmiter persuasum sit, certa dogmata, certam doctrinam verbo divino conti-

*) cf. SPENER — „aufrichtige Uebereinstimmung mit der Augsb. Conf.“ S. 82. „Verantwortung wider den Unfug ic.“ S. 143. „Abfertigung Dr. PFEIFFERS“ p. 82.

WERNSDORF — l. c. aph. IV, §. 14 et 25. — „opus est ex accidenti symbolis“.

WALLISER — l. c. th. I. p. 1. „Librorum symb. necessitas non fuit olim, nec est etiamnum absoluta, sed expedientiae et hypothetica, legitima tamen, magna et solida“.

ALBERTI l. c. p. 19. J. G. WALCH — introd. in libr. etc. II, c. 1.

neri atque divinitus eam revelatam extraque omnem dubitationem positam esse, — et ponamus oportet talem ecclesiam, cum coetui eorum, qui adsciscunt sibi doctores, sed ita, ut, quid credendum docendumque sit, ignoretur, qui in eo solum consentiunt, ut aut posse aut debere consentiri negent, quique certa atque communi fide adeo destituti sunt, ut contrarias sententias nihil ad se pertinere censeant, verae nomen ecclesiae nequaquam tribuere possimus, — quid faciendum illi videbitur, cum contra compertam sibi veritatem ab aliis et credi et doceri viderit? Num id sua nihil interesse neque ea re se tangi censebit? Cum singulorum christianorum sit, veram doctrinam nullo non loco ac tempore profiteri erroresque perniciosos impugnare atque rejicere, quo jure ecclesia id a se alienum putabit *)? Ji tantummodo hoc testandi munus atque officium aspernari aut recusare possunt, quibus verum ipsum ejusmodi videtur esse, ut, quale sit, aut nihil referat aut non liqueat. Quicunque autem de rejiciendo dubitat, ei neque de admittendo aut probando certa persuasio est, neque fieri potest, ut errori veritatis jus concedatur, quin verum ipsum aut ignoretur aut causa veritatis deseratur ac prodatur.

At vero satisne est et omne officium explevit ecclesia, si pro veritate christiana contra doctrinae salutaris depravationes semel et verbis tantum testimonium exhibuit?

*) cf. HUTTER — libr. chr. conc. explic. plana et perspicua. Wit. 1608, p. 17.

Nonne huic testimonio insistendum et professioni exhibitae convenienter etiam agendum est? Num serio formulam aliquam professa videri potest ecclesia, si damnatos ibi errores in ipsa societate sua connivendo atque indulgendo fovebit? Aut in quo judicat pestiferam corruptelam esse, potestne permittere, ut id a sociis, immo a doctoribus et ministris suis, suo nomine atque auctoritate prave abutentibus, doceatur? Nonne gravitas professionis in vanam et inanem simulationem abit, simulatque eam factis non tuetur ecclesia eosque pro veris membris habet, immo doctoribus ac ducibus utitur, qui symbolis aperte contradicunt erroribusque ibi damnatis palam favent?

Noli dicere, ecclesiae ministris sine periculo doctrinam qualemcunque permitti posse, dummodo par contradicendi refellendique libertas in ecclesia conservetur *); magnam veritatis ipsius ad sese tuendam vim esse ac potentiam neque fieri posse, quin ex variarum opinionum ac disputationum pugna victrix tandem emergat.

Nam tametsi negari non potest, si rem universe spectamus, quum interire regnum Christi nequeat, verae fidei quamvis serum certum tamen ostendi triumphum, ad nostram tamen quaestionem quod attinet, duo sunt, quae ab adversariis negligi neque ea, qua par est, cura respici animadvertique videntur, quae ipsa hac in causa maximi

*) cf. SCHLEIERMACHER — „Sendschreiben an die Professoren v. COELLN und SCHULZ in den Studien und Critiken. Jahrgang 1831. Heft 1“.

momenti sunt: alterum, quod falsa doctrina, cum libidinibus nostris accommodatissima sit ac superbiae mentis nostrae mirum quantum faveat, facilius serpit in animos, quam molesta castigationibus suis divina veritas; alterum, quod nunc non de fatis regni Christi universis ejusque futuro triumpho, sed de officiis ecclesiae ejusque circa singulorum salutem cura agitur. Coetus ecclesiae, quod otiosum se spectatorem praebet nequitiae multorum falsa doctrina erroribusque suis animos corrumpere conantium, id non potest hac excusatione defendere: nihil opus esse hominum cura, Dominum ipsum causae suae defensorem exstiturum eamque ad victoriam perducturum esse. Tantum enim abest, ut hujus victoriae certa justaque spes ecclesiam agere et niti vetet, ut ad agendum providendumque excitet, neque ita res se habet, ut cura Domini suorum curam excludat aut cessare jubeat. Misera esset illa spes atque impia, si, quominus praesenti periculo subveniretur, impediret neque curaret fortunam ingentis multitudinis, falsae doctrinae fraudibus interim pereuntis. Immo hoc in membra sua tenetur ecclesia officio, ut, quantum quidem humana cura et bonis artibus fieri potest, ea tuta praestet a corruptelis eorum, qui vel fidem exstirpant ex animis, vel superstitione mentes implent, iisque puram evangelii doctrinam et vera salutis adjumenta impertiat. Denique vitae ex Christi voluntate in ecclesia agenda quomodo servaretur tenor, aut fidei ac doctrinae ad perfectionem progressio quomodo omni perturbatione libera maneret, si nullum esset contraria atque ini-

mica arcendi studium, si perpetuis a recta via declinationibus nullus omnino modus imponeretur?

Vinculum illud concordiae, quae est credentium de suo in fide consensu persuasio, quomodo retineri potest, si secum ipsa pugnat publica ecclesiae doctrina, aut quomodo fieri potest, ut certa neque ullis dubitationibus obnoxia fides non extorqueatur animis, si ita se gerit ecclesia, ut singulorum in mentes intret opinio, quasi omnia dogmata versentur in controversia? Fides autem, in cujus intimum sinum recepta dubitatio est, desiit fides esse, quae aut certissima aut nulla prorsus est *).

Quare ut *fidei consensus doctrinaeque unitas in ecclesia conservetur*, id utique spectant, qui symbola sanciant; neque tamen symbolum haberi potest pro eo, in quo proprie sit vis ecclesiae conservatrix, sed pro eo, in quo noxae detrimentique depulsio est. Non ita conservant symbola fidei unitatem, ut eam identidem generent, sed vis eorum conservatrix cernitur in arcendis opinionibus discrepantibus et contrariis.

Caeterum quae vim suam servant neque a se desciscunt, sed in genere suo sibi constant, minime tamen omni tempore, quasi nullo suo motu cieantur, prorsus eadem sunt. Non ea est unitas, ut ejus circumscriptae terminis fides et doctrina subsistant quasi, nullo incremento noven-

*) cf. STEFFENS — „von der falschen Theologie und dem wahren Glauben. Breslau 1831“.

tur, nullos motus vitales edant. *Ut verae progressioni impedimento sint, id symbola nequaquam agunt, sed nullus fieri potest verus progressus, nisi in eo, quod rectum est, persistatur* *). Rectam viam non persequentium omnis progressio est a recta via deerratio et ad veritatem non accessus, sed ab ea recessus. Quo quis enim concitatus fertur, eo longius recedit, si via lapsus est; quae ubi in contrarium ducit, ipsa velocitas majoris intervalli causa fit **). Id igitur potissimum praecavere studet ecclesia symbolis sancientis, ne recta veritatis via deserta ad errores recurratur, quos scientiae ad Christi mentem accommodata ratio jam depulit. Vult ea motum regi constantia, coeptum cursum eodem tenore peragi, denique vires suorum ac studia recto progressionis itinere continere.

*) cf. SARTORIUS — compend. theol. dogm. §. 730. „Per libros hos non impeditur studium proficiendi: nam in doctrinarum, quas profitentur, dilucidatione, nexu, probatione, defensione, minuendis difficultatibus abunde est, quod agant, qui proficere volunt ac possunt; idque per libros symbolicos non impediri, comprobant laudatissimi tum antiquiorum, tum modernorum theologorum, quamvis tenaces fidei his libris datae essent, profectus. Sed auctoritate eorum contemta id agere, ut certa per scepticas dubitationes, bene constituta per novationes convellantur ac labefactentur, est quidem etiam proficere, sed in deterius: et hujus generis profectibus obicem positum esse, insigne Dei beneficium est“.

**) SENECA — de vita beata. I.

§. 3.

Auctoritas symbolis non est alia, quam quae datur ab ecclesia atque ad ineundam conservandamque cum ecclesia communionem pertinet. Cum una fere eademque sit ecclesiae ipsius et symbolorum auctoritas, neutra superior est. Ita enim res se habet, ut, qualem sibimet ipsi vindicet ecclesia auctoritatem, talem tantamque suis symbolis tribuat. Unde fieri prorsus non potest, quin inter Romanam et inter Protestantium ecclesiam ingens hoc nomine appareat discrimen.

Symbolorum propriam vim ac naturam si recte definivimus in eo positam esse, ut iis contineatur publice suscepta et comprobata professio ecclesiae, declarantis, quid sui proprie et consensu credant, facile est intellectu, qualis sit symboli auctoritas undeque ea pendeat, neque fieri potest, ut in hac quaestione tractanda dubii incertique haereamus.

Etenim profecto symbola auctoritate valent ea, quae valent placita probata universis adversus ea, quae paucorum aut singulorum sunt, quae doctrina valet exemta hominum arbitrio et in literarum monumentis posita adversus omnem

opinandi temeritatem, unde fit, ut instar sint *normarum tesserarum* *), id est, ut tanquam „cognitionis, discretionis et decisionis normae“ adhibenda sint, si quaeritur, quomodo *se quis ad hujus vel illius ecclesiae propriam fidem communemque vitam habeat* **). Neque haec negari symbolorum auctoritas aut ei detrahi potest a quoquam, qui modo concedat, illa proposita esse ab ecclesia ad communem et propriam suorum fidem certa professione et faciendi discriminis causa declarandam, neque posse aut debere ecclesiam pro suis habere eos, qui secum de gravissimis doctrinae salutiferae locis non consentiant. Minime enim talis est illa auctoritas, quae tota pendeat a singulorum iudicio de symboli cum bibliorum doctrina consensu. Nam si symboli doctrinam intelligo neque incorruptam esse neque cum sacra scriptura ex asse atque perpetuo consentire, haec satis justa causa est, cur neque ea, quae mihi credenda putem, ad symboli normam dirigam, neque adsensum meum postulantibus morem geram, sed hactenus symboli in me valet auctoritas, ut, quaenam ratio intercedat inter meam et inter ecclesiae persuasionem atque adeo inter memet ipsum et ecclesiam, definitum ejus vi ac monstratum esse fatear. Non hic symbolum valet tanquam norma fidei vel

*) WALLISER — I. c. thes. XVII.

**) Ibid. th. XVIII. „norma, cum quaeritur non tam de „veritate doctrinae, ut quae in candide pieque subscrip- „turo ex sola scriptura praesupponitur, quam de ejus „receptione“ etc.

doctrinae, sed tanquam id, quod est vere et sine controversia: „eine Historie oder Geschicht, ein Zeugniß und Bekenntniß der Kirche von ihrem Glauben“ *).

Interrogantibus, unde petenda sit symbolorum auctoritas et quo fundamento nitatur, respondemus, prorsus acquiescere nos in eo, quo *externa auctoritas* effici vulgo dicitur, neque esse, quod eorum auctoritatis aliam circumspeciamus causam. Ita enim rei natura fert, ut auctoritas, qua symbolum valet tanquam ecclesiae de communi fide sua declaratio, alio fundamento niti nequeat, quam eo, quod et *factum est aliquando*, ut ecclesia formulam illam symboli amplexa sit, et *adhuc fit*, ut eam publice profiteatur **). Quippe proprie symbola nihil aliud quam ad decernendam pertinent quaestionem, si verum quaerimus in facto positam, quam quis fidem amplexus est, quomodo ea se habeat

*) vid. quae LUTHERUS praefatur libello visitatorio et exordium Form. Conc.

**) ALBERTI — l. c. p. 10. „Duo sunt ecclesiae fulcimina, quibus salutaris ejus administratio post Deum nititur: disciplina nimirum ecclesiastica et publica doctrina, e quibus vitam illa, haec fidem dirigit. Ex hac causa jam olim ab oecumenicis conciliis cum symbola, quibus confessio fidei continetur, tum canones, qui ad disciplinam maxime pertinent, propositi et praescripti fuere. Et haec est illa auctoritas publica, quam ad scripta symbolica in thesi requirimus. Competit ea ecclesiae et exercetur ejus nomine a magistratu per doctores illius“.

ad fidem et doctrinam publicam, quam aliqua amplexa ecclesia est.

Quodsi sunt, qui eam, quam *externam* vocant, symbolorum auctoritatem discernant ab auctoritate *interna* et illam cum WERNSDORFIO *) habeant pro eo, quod ad symboli propriam vim ac naturam accedat extrinsecus, eorum non possumus non improbare rationem. Symbolorum enim per ecclesiam approbatio tantum abest, ut ad vim eorum tantum, ut Graeci loquuntur, κατὰ συμβεβηκός pertineat, ut in illa vis sit posita symboli atque illud, quo symbolum efficitur. Neque quomodo fieri possit intelligere possumus, ut ulli libro propter internam sive in ipso sitam qualitatem, propter ejus cum verbo divino consensum protinus aliqua tribuatur auctoritas. Etenim non quod liber aliquis concordat cum recta fide, sed quod concordare eum ecclesiae persuasum est idque ea testatur, in hoc demum posita ejus libri auctoritas est. Unde fit, ut auctoritas talis libri ab auctoritate eorum, qui consensum ejus cum recta biblicorum doctrina suo testimonio comprobant, sejungi ac separari nequeat, sive, si quis eandem sententiam aliis verbis comprehendendi malit, ut interna auctoritate, si verum ac firmum quaeritur auctoritatis fundamentum, rejiciamur ad externam. Prorsus igitur SPENERUM probamus in ejusque sententiam imus, qui recte perspectum habuit saepeque professus est, symbolorum nullam auctoritatem esse, nisi ab ecclesia profectam, neque ea ab aliis rectam fidei formulam sequenti-

*) l. c. aph. 1, §. 4.

bus libris ulla ratione differre, nisi publica illa approbatione et receptione, quae facta sit ab ecclesia *).

Hoc utique certissimum est, in tanta symbolorum a singulis ecclesiis propositorum de doctrinae veritate discrepantia plenum et perpetuum cum verbo divino consensum aut unius ecclesiae symbolis tribuendum esse, aut nullius **). Nam si pugnantia inter se placita eodem omnia jure ex sacra scriptura repeti statueremus, repugnantiae si non ipsam maturitatem, certe semina atque initia in sacrum co-

*) „Aufr. Uebereinst. mit d. A. G.“ p. 70. „Böllige Abfert. D. SCHELOWIGS“ p. 184.

SEMLERUS quoque (appar. ad libr. symb. eccl. Luth. Proleg. §. 16) solam probat obligationem externam sed eam falsa ratione deceptus non a consensu ecclesiae symbola et approbantis et amplectentis repetit, sed a mandatis et potentia eorum, qui cujusque terrae domini sint.

**) Nostra memoria SCHLEIERMACHERI potissimum eorumque qui sectam ejus secuti sunt operâ haec invaluit opinio: „coetuum ecclesiasticorum discrimina non esse ex verae et falsae doctrinae discrimine repetenda, sed ex eo, quod quisque sit in explicanda doctrinae christianae scientia singulari suâ ac propriâ ratione versatus. Verum aut ista rationum diversitas nihil attingit sacram scripturam, ut ex hac omnes possint suum quaeque jus repetere atque adeo nulla possit ad firmanda, quae ipsi propria sunt, ejus auctoritate uti, aut ad prius illud discrimen veri et falsi idemtidem relabimur.

cf. TWESTEN — Vorles. üb. die Dogm. der ev. luther. K. I. p. 311.

dicem quasi ejus auctorem et vindicem conferremus. Neque ullo pacto *ecclesiae* posset fides aut doctrina talis esse, quae omnes in se numeros veritatis haberet, qualem ne *verbum divinum* quidem suppeditaret. J. S. J. V. infallible

Sed id quomodo congruit cum dogmate Protestantium, quo statuunt, sacram scripturam unam esse normam fidei, quae certa sit neque unquam fallax reperiatur? Si potest sacrae scripturae perspicuitas et sufficientia tribui, si, qua Dei interpret est, omnis expers erroris est, si doctrinam edit eandem ubique et sine ulla repugnantia inter se consentientem atque conspirantem, si inest in ea controversiarum dirimendarum lex et norma certissima, non potest ecclesiarum symbolis, inter se de doctrina pugnantibus, alia cum illâ ratio esse, quam ut aut omnia cum ea haud omnino consentiant, aut consentiant unius tantum ecclesiae symbola. Prius si poneretur, hoc esset in controversia, quae symbola magis, quae minus cum verbo divino consentirent, quo majore vel minore consensu si auctoritas niteretur symboli, ea nusquam inveniretur omnibus numeris absoluta. Nullum exstaret symbolum, quod esset tale, quale dicitur, cui dignitas symboli posset sine multa exceptione tribui. Alterum si sumeremus, alterius quidem partis essent vera symbola, sed hoc iis non tribuere possemus, nisi vi atque auctoritate symbolica contrariae partis symbolis prorsus abjudicata. Quod quum sensisset WERNSDORFIUS, sectariorum, quos vocat, symbolis, e. g. catechismo Romano, Palatino, Racoviensi etc. verorum symbolorum vim ac jus demere non dubitavit. Idem vero non potuit, quin illis

libris, quae symbola nisi sensu abusivo et grammatico vocari non posse contendisset, tantum concederet auctoritatis, ut coetum doctrinamque Pontificiorum, Calvinistarum etc. ab aliis coetibus ac religionibus possent discernere *). Quod dum concedit, ipse negat, eam auctoritatem, quam solam symbolis vindicavimus, quamque jure et facto habent tanquam normae tesseriales, ex consensu perpetuo cum sacra scriptura pendere. Illam enim auctoritatem non possumus ne iis quidem symbolis abjudicare, quae, quia sunt ecclesiarum secus ac fas est de fide sentientium, falsam et ipsa doctrinam profitentur **). Si qua ecclesia, de cujus doctrinae publicae puritate nobis non persuasum esset, quam sciremus falsis de fidei doctrina opinionibus occupatam esse, hanc nobis vellet necessitatem injungere, ut suam formulam tanquam credendi docendique regulam amplecteremur, necessario nobis reluctandum esset. Sin autem symbolis suis tanquam normis tesserilibus utitur, ita quidem, ut a fide sua abhorrentes a societate sua publicoque docendi ministerio arceat, hoc quidem jus, quo ne qui errant quidem carent, quomodo ei denegari possit, non videmus. Ut judicetur, quae quis credit quomodo ea se habeant ad ea, quae singularis aliqua credit ecclesia, satis est exstare scriptum, quo suae propriae atque communis fidei rectam

*) l. c. aph. IV, §. 2.

**) ALBERTI — l. c. p. 16. „Scripta symbolica ratione essentiae sunt vel orthodoxa, vel heterodoxa, plane sicut ecclesiae ipsae ita differunt“.

sinceramque professionem ac declarationem contineri ipsa publice testatur. Ubi plura desiderantur ad symboli formam explendam, hoc inde fit, quod symbolum volunt regulam esse, ad quam fides et doctrina dirigatur, et quâ, quae recte de fide sentiat, quae secus ecclesia, quae sit vera, quae falsa religio, quasi suprema et ultima lege judicetur. WERNSDORFII certe hanc voluntatem esse, id ex ipsa definitione symboli, quam tuetur, eminet *) Quid per se ex Christi mente verum sit, quid falsum, id dijudicandi consensus alicujus ecclesiae non suprema atque omnes adligans lex est. Quodsi quis tale munus atque officium injungere voluerit symbolis, auctoritatem iis vindicet necesse est, quam habeant per se a nulla datam ecclesia, et virtutem eorum nescio quo pacto extollat supra conditionem humanam. Sed quo tandem modo, qua via quoque successu id fieri potest? Talem tantamque symbolorum auctoritatem unde repetamus, si neque auctoribus librorum neque approbanti eos ecclesiae immunem ab errore mentem tribuere possumus neque fas est ab sententia discedere ecclesiae statuentis, *sacram scripturam condere articulos fidei et praeterea neminem, ne angelum quidem **)?*

*) I. c. aph. I, §, 2. „Atque haec quidem symbola appellamus, quandoquidem sunt compendiariae verae doctrinae confessiones, quibus cives sociique a peregrinis et hostibus in vera et sub signis Christi militante ecclesia distinguuntur“.

**) Art. Smalc. II, 2. ed. Walch. p. 309.

Ex quibus angustiis quomodo expedire se conati sint nostri theologi et qua ratione homines simplices visi sint sibi omnes removisse difficultates, inter omnes constat. Potuisse errare ecclesiam concedunt, errasse negant; neque enim falli posse ecclesiam, quae eâdem, quâ nostra, constantia verbi divini regulam sequatur *). Neque fieri posse, quin conficienti symbolum ecclesiae Deus singulari quodam adsit auxilio gratiae, et, quid scribendum sit, internuntiâ sacrâ scripturâ inspiret **). Nostrae quidem ecclesiae confessiones eas esse, in quibus non modo „errores dogmatici et capitales, sed ne errores in circumstantiis quidem mo-

*) Nic. VEDELIUS — de arcan. Armin. p. 511. „Quasi vero „fallibilitas humana sive potentia, ut sic dicam, errandi „semper et in omni eo, quod homo statuit, in actum „educatur. Non profecto! Nam homo non errat, quando verbo Dei unice nititur eique rationem suam submittit, adeoque homo eo in actu, quo recte ex verbo Dei judicat, errare non potest“. Utinam vero ne hoc ipsum dubium et controversum esset, illud „recte ex verbo Dei judicasse“ num caderet in auctores symbolorum et, quae ea amplexa est, ecclesiam! Ex eo, quod fieri potuit, ut erraretur, si non sequitur, erratum esse, non magis ex eo, quod fieri potuit, ut non erraretur, efficitur, non esse erratum. Num non sit erratum, ea quaestio ejusmodi est, quae egeat demonstratione neque conficiatur auctoritate, quae, quod ad quaestionem illam adtinet, in eos, quibus nihil erratum esse non persuasum est, vim habet prorsus nullam.

**) SCHELWIG — synops. controv. etc. p. 60 sqq.

doque tradendi ac defendendi, aut paroramata sive errores circumstantiales“ inveniantur *). Esse eas „nullis omnino inquinatas erroribus, sed cum scriptura sacra ex asse perpetuoque consentientes“, neque solum in scripturis solide fundatas, sed et „quoad rem et sententiam ipsum Dei verbum“ **). Quare satis justam causam esse, cur non scripta „mere humana“ vocentur, sed omnino etiam pro scriptis divinis habeantur, quippe quae „theopneustiae mediatae“ originem debeant ***) neque tam sint „aliquid

*) Christlutherische Vorstellung der theol. Faß. zu Wittenberg (1695) p. 58. „Wir glauben, bekennen und lehren, daß die symbolischen Bücher nicht allein in den Sachen und Lehren, sondern auch in allen Stücken die nach der Schrift der Kirche mitgetheilte göttliche und in allen Punkten verbindliche Wahrheit seyen“.

**) DANNHAUER — protheor. Christ. p. 46. „Res sunt ipsum Dei verbum, saltem per consequentiam; occasio, methodus, stylus humana sunt“. — Rationem Calixti theologi sequebantur, qui in exercit. de auct. script. §. 45 ita scripsit: „Hic operae est observari, verbum Dei juxta triplicem differentiam considerari, sive etiam triplici modo proponi posse. Uno, ut sit verbum Dei saltem secundum rem et sententiam, altero secundum res et voces, tertio secundum res, voces et idioma“.

***) WERNSDORF — l. c. aph. I, II et III. Recte SPENERUS („aufr. Uebereinst. mit d. A. G.“ p. 67. — Abfertigung D. SCHELWIGS p. 184) tales loquendi formulas improbavit, neque quae ei cum adversariis esset verbi fuisse controversiam ZELTNERUS (synops. logomach. pietist.)

extra et praeter scripturam, quam ipsa medulla scripturae *)). Ob perpetuum cum sacra scriptura consensum symbolis non posse non dignitatis et auctoritatis biblicorum partem aliquam vindicari **) ita, ut non quidem sint „*norma primaria, superior, αὐτόπιστος, immediata, independens, normans, adaequata, illiminata ac in se infallibilis, absolute universalis, simpliciter et authentice decisiva*“, sed tamen pro „*norma secundaria, inferiori, subordinata, dependente, mediata, hypothetica, particulari, tesserati, discretiva, normata*“ etc. jure meritoque habeantur ***).

Facile intelligitur, haec omnia niti eo, qui pro non dubio ponitur, scripturae et symbolorum perpetuo consensu. Qui si nullis esset dubitationibus obnoxius, sed divina auctoritate ita confirmatus testatusque, ut ambigere de eo nefas esset, confecta res foret. Omnis inter scripturam et symbolum diversitas foret sublata ita, ut eadem utriusque

recte judicavit. Erant enim verba ejusmodi a theologis ad concludendum aliquid delecta. Nam qualem tueri decreverant symbolorum auctoritatem, eam vindicare non poterant nisi scriptis iis quodam modo supra humanam conditionem elatis.

*) CHEMNITIUS — loc. theol. III. p. 571.

**) WERNSDORF — l. c. aph. IV. „Cum scriptura omnium „consensu norma sit, certe quidquid cum eadem ex „asse perpetuoque convenit, hoc ipso, quod convenit, „simul etiam de vi normativa participat“.

***) WALLISER — l. c. p. 4.

esset auctoritas. Qui concessit, symbolorum unam eandem-
 que esse ac scripturae doctrinam idque debere omnium
 adsensu adprobari, is, ad ipsum quidem quod attinet, non
 potest recusare, quin symbola tanquam credendorum et
 docendorum normae adhibeantur. Disputatio cum ejusmodi
 homine fit ex rebus concessis. Quem si conviceris deser-
 tae symbolorum auctoritatis, pro eo, quod ipsi de symbolis
 videtur, declinasse de scripturae formula conviceris. Sed
 parum attenditur ad petitionem, quam dicunt, principii,
 positam illam quidem in eo, quod symbolorum constituens
 fidem auctoritas probatur ex eorum perpetuo cum sacra
 scriptura consensu, qui tamen id ipsum est, quod versatur
 in controversia, negatum ab omnibus, quorum in partibus
 quibusdam abhorret a symbolis sententia. Ille consensus
 ut esse, non fingi, concedatur, opus est, ut exploretur ab
 unoquoque et explorantis judicio comprobetur, estque de
 eo ecclesiae quidem ipsi penitus persuasum, extra hujus
 communionem versantibus et dissentientibus non item. Ec-
 clesia quidem, nisi convicta erroris, nec potest nec debet
 aliter statuere, quam symbola sua in iis saltem, quibus
 ipsa fidei doctrina continetur, concordare cum scriptura;
 sed eadem non potest a quoquam postulare, ut, donec *sibi*
 persuasum de contrario sit, *ipse* quoque consensum istum
 pro certo et indubitato sumat. Sicut ecclesia suo jure uti-
 tur, si communi persuasionem nixa esse consensum istum
 affirmat, ita ne iis quidem, qui secus existimant, abrogari
 pro se cuique potestas potest illum vel negandi, vel in
 controversiam vocandi. Neque his quod opponat ecclesia

habet aliud, quam suarum rationum firmitatem et communem suorum consensionem. Symbolorum ipsorum nullam jactare potest auctoritatem talem, quae, si nolint adversarii ejus aut rationibus cedere aut temporum diuturnitate confirmatum judicium vereri, eos quasi vi quadam compellat ad consensum symbolorum cum bibliis agnoscendum.

Sed ut omittamus, quod adhuc demonstravimus, symbolis non posse propter consensum cum scriptura tribui auctoritatem, quae fidei norma sit et regula, porro quaerendum est, quum habeamus normam *primariam* sive *normantem*, quae vis, qui usus sit *secundariae* sive *normatae*. Duae normae aut earundem rerum lex et praescriptio sunt, aut diversarum. Illo posito quaeri cum LIMBORCHIO *) potest, quid opus sit duabus normis; sin hoc sumitur, non videmus, quo jure inter normam primariam et secundariam distinguatur. Duae ejusdem rei normae simul esse non possunt, nisi ita, ut altera alterius sit aut unice certa ac legitima interpres, aut ad integritatem complementum, atque adeo id praescribat, quod ab altera nondum satis sit praescriptum. Sed earum, de quibus nobis sermo est, normarum utra alterius erit vel interpres legitima vel complementum? Num *secundaria* illa et *normata*? At non dubium est, quin huic ita vis et usus tribueretur *primariae* **); quam adjungere ei auctoritatem non aliter posse-

*) de doctr. christ. I. c. 11, n. 12. „Nihil opus est norma secundaria, quando prae manibus est primaria“.

**) Ibidem.

mus, quam accedentes Catholicorum sententiae, quâ ecclesia perhibetur esse legitima verbi divini interpret sive suprema iudex omnium, quae vel de vera verbi divini sententia, vel de dogmatis excitantur, controversiarum *). Quodsi inest in norma *primaria* major, praestantior, illustrior praescribendi vis ac potentia, quid opus est *secundariâ*, quâ haec auctoritate valet in eum, cui *non ab initio* videtur ejus cum *primariâ* h. e. cum scriptura consensus aut posse aut debere concedi?

Si contendunt, aequum esse, ut suo quisque ingenio, suo privato iudicio diffidat prae consentiente ecclesiae auctoritate, contradicere neminem debere nisi claro nitentem apertoque sacrae scripturae testimonio, quam sententiam subjectam verbis scripturae omnes omnium temporum pii Christi cultores crediderint, eam longe credibilius esse sancti spiritus luce monstratam, quam quae sibi quisque separatim a reliquis fingat, haec omnia concedamus oportet, sed, hoc dum facimus, rursus ad illam relabimur *externam* symbolorum auctoritatem, in consensu positam ecclesiae.

Permanemus igitur in sententia nostra, symbolis per se quidem spectatis aliam auctoritatem non esse vindicandam, quam quae et probari possit omnibus et debeat omnium suffragiis comprobari, nixam illam *constanti approbatione amplectentis ea ecclesiae*; cujus quidem auctoritatis ea vis est, ut symbola tanquam *normae tesserales*, tan-

*) cf. Conc. Trid. sess. IV, decr. 2.

Engelb. KLUEPFEL — institut. theol. dogm. Vien. 1807.

quam monumenta doctrinae ecclesiasticae literis consignata decernant ac dijudicent, *quae quisque credit, eorum quae sit ratio ad ea, quae credit ecclesia*. Distinctionem autem illam normae primariae a secundaria missam facimus, quia aliâ ratione scriptura norma est, aliâ symbolum, sive aliud aliud rei norma est. Cum enim quaeritur, quae doctrina sit in sacris literis revera tradita atque adeo divinitus patefacta, quae non, symbola patet nullam omnino habere normae vim *). Inepte faciet, qui hac in quaestione tractanda symbola tanquam normam dependentem, secundariam, normatam aequare volet cum sacra scriptura. Nimirum *contra scripturam* hoc nomine nihil probant, *contra intellectum* scripturae pravum si quid ea probare volumus, constituenda sunt in dignitate legitimorum interpretum, atque, si verum quaerimus, vis iis adsignanda normae primariae.

Sin vero hoc agitur, persuasionibus ac declarationibus *ecclesiae* quid conveniens, quid contrarium sit, non scripturae, sed symbolis summa judicandi potestas est. In tali causa, quae ad symbola proprie pertinet, vim obtinent non secundariae, sed primariae normae.

Quae duae poni quaestiones possunt, qua re symboli nitatur auctoritas, et, unde ejus demonstrari possit cum Christi mente convenientia, sive quid nos ei adsentientes faciat, eae, quippe quae sint inter se diversissimae, non confundi, sed certo discrimine separari debent.

*) cf. TWESTEN l. c. p. 303 sqq.

Per se spectata symbolorum auctoritas auctoritate nittur ecclesiae, immo eadem est, quae ecclesiae auctoritas. Ergo quibus ea sit finibus terminanda, non definiri potest ex ipsorum symbolorum indole ac natura, sed ex auctoritate, quam ipsa sibi vindicat ecclesia.

Jam vero ingens hic cernitur inter *Protestantium* et *Catholicorum* ecclesiam discrimen.

Haec quidem se donum spiritus sancti haereditario jure possidere, demonstrat ex continua successione episcoporum *). Hoc quia *ratum* donum sibi putat esse, universitatem ecclesiae vel qui vim ejus et majestatem in se collatam sustinent falli posse negat **). Potestatem sibi vindicat quum legitimi et unice veri biblicorum interpretis, tum supremi omnium de fide controversiarum judicis ***). Cum spiritu Christi Apostolorumque jus quoque ei factum est Christi Apostolorumque. Ipsius decretis omne Christianorum nomen tanquam divina necessitate obstringitur; fons enim decretorum est *traditionis* jus, in ecclesiam divinitus collatum †). Ex hac doctrina ecclesia vere est Christi in ter-

*) Conc. Trid. Sess. IV. decr. 1. „continua successione in eccl. cath. conservatas.“

**) Catech. Rom. I, 10. 18. „Quemadmodum haec una „ecclesia errare non potest in fidei ac morum disciplina „tradenda, cum a spiritu sancto gubernetur“ etc.

***) Conc. Trid. IV, 2. „Praeterea ad coërcenda petulantia ingenia decernit“ etc.

†) MARHEINEKE — über den wahren Sinn der Tradition im

ris vicaria, inchoati a Christo operis conservatrix et perfectrix *). „Christus quum visibilem ecclesiam fundaverit, „publicum et visibile docendi munus ordinaverit, hoc sua „auctoritate ornaverit, muneris hujus iisdem quibus Christi „auctoritas confirmata testimoniis est, quodque qui muneri „illi praefecti sunt de doctrinae christianae vi ac voluntate „ferunt judicium, id auctoritate Christi comprobatur ipsius **). „Si Christus tale mandatum dedit ecclesiae, ne vim quidem „neque tutelam suam denegavit ad exsequendum mandatum „necessariam“ ***). Verbum divinum fidei ecclesiasticae discrepans aut contrarium ignorant Catholici. Nam utrique vis prorsus eadem tribuitur, et quale ecclesia verbum divinum habet et offert, tale est. Ecclesia non inferior est sacra scriptura aut ei subjecta; immo verbum Dei scriptum pars eorum est, quae divinitus sunt in ecclesiam collata †). Quid? quod ecclesia quodammodo supra scripturam est, quum sit ejus legitima interpres supremaque omnium con-

Katholischen Lehrbegriff und das rechte Verhältniß derselben zur protest. Lehre. — Heidelb. Stud. Band 4. Jahrgang 1808.

*) MOEHLER — Symbolik p. 265.

STAUDENMAIER — Encyclopädie der theol. Wissenschaften p. 309.

**) MOEHLER — Neue Untersuchungen der Lehrgegensätze zwischen den Katholiken und Protestanten. p. 470.

***) Ibidem p. 452.

†) STAUDENMAIER — l. c. p. 307 sqq.

troversiarum iudex. Certe quum sola habeat veram scripturae intelligentiam, divina auctoritate munitam, nequeunt contra eam ex scriptura argumenta peti, neque ex scripturae lectione jus privato cuiquam nascitur credendi, quae ab ecclesiae doctrina abhorreant. Quod contra ecclesiae doctrinam, idem contra scripturam pugnat. *Usum* si spectamus, prope nulla vis, nullum momentum est in scriptura ad praescribendam regendamque fidem; hac in re quae scripturae est auctoritas, ea nihil nisi pars est auctoritatis ecclesiae. *Ecclesia docens* ex Catholicorum sententia re vera domina rectrixque fidei est.

Inde per se patet, quid ex Catholicorum placitis sit ad propositam de symbolorum auctoritate quaestionem respondendum. Scilicet quoniam eadem est, atque ipsius ecclesiae, pariter est infinita et nullis terminis clausa. Symbolis non ea tantum vis est, ut declarent, quam aliquo tempore fidei formulam amplexa ecclesia sit, neque id solum dijudicant, quomodo cujusque de fide persuasio ad illam se formulam habeat, sed, quae est ecclesiae infinita auctoritas, tanquam normae cognitionis et decisionis hanc etiam solvunt quaestionem, quae sit sincera, christiana, divina veritas; et docendi credendique normae vere ac proprie sunt eorumque demtâ refragandi licentiâ supremum, infinitum imperium dominatur in omnes. Verumenimvero hoc non ex vi et natura sequitur symboli, sed ex eo, quod Catholicorum symbola sunt ejus ecclesiae, quae sibi ipsa talem tantamque tribuit auctoritatem.

Longe alia ratio *Protestantium* est. Quorum disciplinae

quod caput ac fundamentum, quod principium est, in quo res continetur illa, cujus ad rationem dogmata omnia diriguntur, quod denique vim in se vitalem habet per ea cuncta pertinentem, doctrinam dico *de hominum ex sola fide justificatione* *), — ex eo sequitur, ut inter Christum

*) Reformatores cum de praedicatione evangelii eaque pura loquuntur, nihil volunt magis intelligi, quam doctrinam hanc: „quod homines non possint justificari „coram Deo propriis viribus, meritis aut „operibus, sed gratis justificentur propter „Christum per fidem, quum credunt, se in „gratiam recipi et peccata remitti propter „Christum, qui sua morte pro nostris peccatis satisfecit,“ sive „quod Deus non propter nostra merita, sed propter Christum „justificet hos, qui credunt, se propter Christum in gratiam recipi.“ (Aug. Conf. art. IV. V. et XX.)

Hic ubi locus non tractatur, fiducia ubi non in sola Dei gratia eaque libera atque in solo Christi merito collocatur, justificatio ubi simul ab hominis qualicunque opere et satisfactione repetitur, ibi ex Reformationum sententia „Christi meritum et gratia contemnitur et „quaeritur sine Christo humanis viribus via ad Deum „(art. XX.), de gloria Christi detrahitur et obscuratur „ac negatur justitia fidei (XXVII.), abolito evangelio et abolito Christo lex docetur? (Apol. „p. 93 et 81. ed. Walch.), Christus ipse contumelia afficitur (ibid. p. 106.) et sepelitur (ibid. p. 83 et 95).“

Doctrinam, quae est de justificatione hominis sola fide efficienda pro „articulo primo et principali“ habent nostra symbola. „De hoc articulo cedere aut

ipsum et eos, qui accedunt ad illum, nihil prorsus in medio sit. Nemo est Christi vicarius, neque pontifex ullus,

„aliquid contra illum largiri aut permittere nemo porum potest, etiamsi coelum et terra et omnia corruant. „Et in hoc articulo sita sunt et consistunt „omnia, quae contra papam, diabolum et „universum mundum in vita nostra docemus, testamur et agimus. Quare oportet nos de hac „doctrina esse certos et minime dubitare; alioquin „actum est prorsus, et papa et diabolus et „omnia adversa jus et victoriam contra nos „obtinere“ (Art. Smalc. II, 1. cf. Apol. p. 80.). Ex hoc proposito, tanquam primario et principali, cum in omnibus ecclesiae nostrae symbolis, tum in articulis Smalcaldicis argumentationes concluduntur et omnia dijudicantur ita, ut rejiciantur ac damnentur, quaecunque „simpliciter et hostiliter pugnant contra articulum primum.“

Vere igitur ac proprie est ille locus fidei ex ipsis libris divinis petita regula, ad quam omnia in symbolis nostris referuntur, idem fidei Reformationum robur ac firmamentum. Illo doctrinae loco tota nititur ratio Protestantium; illo sublato tolluntur omnia, siquidem nulla fere disciplinae pars est, quin aut ex eo antecedente efficiatur, aut ipsum per necessariam consecutionem efficiat. Neque doctrina tantum novae ecclesiae illo fidei articulo nititur, sed omnis vitae ratio.

Est ille principium, quod vocant, materiale (cf. TWESTEN l. c. p. 281. ULLMANN — Johann Wesf. p. 272), unde profectum est, quidquid est in religionibus, in concionandi ratione, in ritibus ac ceremoniis, in forma societatis ecclesiasticae novatum, in

neque coetus ecclesiae; nemo, cui mandatum sit, ut Christi munera administret aut inchoatum ab hoc opus perficiat,

quo solo principio, non philosophandi sollertia reperto, sed usu et experientia cognito, propter insitam vim et cum Christi mente convenientiam, propter nata inde piis et angore conscientiae vexatis animis solatia tantum roboris erat, ut suscepti adversus Pontificios certaminis reportaretur victoria et in firmissimo stabilissimoque fundamento nova ecclesia conderetur. Intolerabilis perversitas eorum est, qui cum STEPHANIO („Ueber die constitutiven Grundsätze der protest. Kirche. Erlangen 1821."), MAERTENSIO („Ueber die symb. Bücher der ev. luth. K. Halberstadt 1830."), RETTIGIO („die freie protestantische Kirche oder die kirchl. Verfassungsgrundsätze des Evang. Gießen 1832."), JOHANNSENIO (libr. cit.), BRETSCHEIDERO („Die Grundlage des evangelischen Pietismus. Leipzig 1833.") reliquisque nostrae aetatis Rationalistis ac Pelagianis perhibent, quam materiale illud principium cum ingenio nostrae ecclesiae necessitudinem habeat, eam tantummodo fortuitam esse, et qui in eo positam putant traditam per continuum temporis successum mentis voluntatisque Protestantium unitatem, ut formale quod vocant retentum sit ecclesiae principium, cujus tamen post materialis principii definitionem et vero hujus ipsius natura cogente explicata vis ac notio est. Quod formale principium a materiali separatum quum de argumento eorum, in quae communi sententia consensus est, nihil affirmet, nullo modo potest fidei efficere communionem neque unitatis ecclesiae vinculum esse. Si verum est, quod BRETSCHEIDERUS ait, errasse Reformatores circa fulcientem doctrinam locum primum circaque placita ad eum proxime pertinentia, fal-

qui adeundus, cui mos gerendus, cujus insistendum vestigiis sit, si pervenire quis ad Christum velit. Christus vivus et a nullo remotus, unus aeternusque inter Deum et nostrum genus μεσίτης (A. C. a. XXI.), qui intercessionis munere fungitur tam ante renovationem, quam post eam (Apol. p. 109), cui non solum primae gratiae nobis paratae habitusque dilectionis in nos collati, sed omnis omnino salutis nostrae honos debetur (Apol. p. 106), cujus divinae intercessionis efficacia omnis hominum intercessio necessario tollitur, Christus igitur suum ipse opus persequitur ac perficit, neque alio adjumento utitur, quam verbi et spiritus sui. Hoc uno hac in re interventu necessario opus est. Ex iis, qui per verbum spiritumque Christi ad fidem pervenerunt, efficitur ecclesia. Qui quo nexi sunt vinculo cum Christo, eo inter se quoque continentur. Quae eos justificans fides cum Christo copulat redditque salutis aeternae participes ac Dei filios, eadem inter ipsos fraternam conciliat necessitudinem eorumque unum corpus efficit, cujus caput est Christus. *Ut cui justa cum vera ecclesia necessitudo sit, apud nos in eo positum est, ut justa necessitudine Christum attingat; contra Catholici justamne ali-*

sam ecclesia nostra et a Christi mente abhorrentem fidem ab initio secuta est debemusque nos a communionem ejus solemniter secernere. Sin vero nulla vi convelli materiale ecclesiae principium potest, ne reliqua quidem doctrina, si gravissimas ejus partes spectamus, ullo modo poterit labefactari.

*quis cum Christo necessitudinem inierit, ex ea judicant, quam iniiit cum ecclesia *)*.

Qua ex diversa utriusque ecclesiae ratione aliud etiam prodit discrimen. Nam si, quae cujusque sit ratio ad veram ecclesiam, dijudicandum est ex eo, quomodo se habeat ad verbum spiritumque Christi, *quae vera fides, quae vera doctrina sit, non aestimari potest ex sumta sinceritate et integritate cujusdam ecclesiae, immo ecclesiae ipsius integritas fidei est et doctrinae puritate metienda*. Ex hoc proposito multa sequuntur, quae gravissimi momenti sunt. Illa namque concessa re ereptum est ecclesiae omne de fide quidquam sua sola auctoritate sancienti jus et arbitrium. In universam ecclesiam non minus, quam in singulos cives regnum judiciumque exercet verbum divinum, cujus ut domina, judex et legitima interpret sit ecclesia tantum abest, ut de ecclesiae statu verbi normâ judicetur necesse sit. Verbum divinum quum sic exstet in sacra scriptura, ut sui ipsa interpret sit **) supremaque omnium de fide controversiarum judex sedeat ***), ecclesiae nihil in illud juris est. Ministerialis quidem sive inferioris iudicis partes agit ecclesia, sed, quae est talis iudicis conditio, vox ei iudicis principalis audienda sententiaque ab illo lata pronuntianda est †). Ubi igitur a literarum divinarum sen-

*) SCHLEIERMACHER — *der christliche Glaube* 1c. I. p. 137.

**) GERHARD — *Conf. cath.* p. 419 sq.

***) *Ibid.* p. 33.

†) *Idem* — *loc. th.* II. p. 354. §. 452.

tentia abhorret ecclesiae iudicium, hoc non fieri potest, quin pro fallaci habeatur, neque lege ejus quisquam obstringitur. Incorruptam errore fidem et mentem sancti spiritus luce illuminatam ita sibi vindicare potest ecclesia, si nulla in re a sacrae scripturae regula discedit. Qualis num vere sit, non potest auctoritate sua probare ecclesia, sed dijudicatur haec quaestio ad scripturae obrussam exacta tota re, quod christiani singulares non solum suo jure faciunt, sed jubentur etiam facere. Quilibet christiani nominis homo et potest et debet fidem sequi ex ipso verbi divini limpidissimo fonte haustam; neque enim aliter fit, ut ei sit per semet ipsum, non per alium, quaedam cum Christo conjunctio.

Inde vero quid sequitur de Protestantium symbolis? Hoc quidem, ut intelligatur, non posse ab ecclesia nostra in symbola conferri auctoritatem talem, qualem illa ne sibi ipsi quidem vindicet. Quae quum a nullo postulet, ut ipsius in fide consensum tanquam legem et normam credendi sequatur, non magis eam symbolis suis impetrare dignitatem studet. Quae enim symbolis continentur placita quum pro veris ecclesia non ob aliam causam habeat, quam quia de eorum cum sacra scriptura consensu firmiter ipsi persuasum est *), nullo modo fieri potest, ut quemquam eccle-

*) Form. Conc. p. 588. — „etiam Augustanam, primam
„illam et non mutatam confessionem amplectimur. Idque
„non ea de causa facimus, quod a nostris theologis sit
„conscripta, sed quia e verbo Domini est desumta et
„ex fundamentis sacrarum literarum solide exstructa“ etc.

sia velit suam formulam amplecti, nisi sit ipsi de ea re pariter persuasum. Immo si quis fidem ac professionem nostram sequeretur ecclesiae auctoritate, non verbi divini testimoniis admonitus, non posset eum ecclesia nostra non pro dissentiente habere. Qui enim de fide consentiunt, ita recte consentiunt, si non de rebus modo, quae creduntur, sed ne de fonte quidem et principio doctrinae dissentiunt. Quodsi quis scripturae permotus auctoritate sentit cum symbolis nostris, jam ea non amplius *credenda* proponunt, sed declarant *credita*. Sin de symbolorum nostrorum cum scriptura consensu in alia atque adeo contraria sententia est, *ab ecclesia* credita illis contineri concedet, *sibi* credenda non item.

Haec igitur symbolorum nostrorum vis atque natura est, *ut nihil, nisi credita ab ecclesia exhibeant ac declarant* *). Ad ipsam veritatem divinam quod attinet, sola *testandi* vi praedita sunt **). Neque eorum norma judica-

Simile est illud MELANCHTHONIS: „de divinitate filii credo Nicaeno concilio, quia scripturae credo.“

*) Form. Conc. p. 544. — „Si quid iis contrarium esse, deprehenditur, id rejiciendum atque damnandum est, quippe quod cum unanimi fidei nostrae declaratione pugnet.“

**) Ibid. — „sed duntaxat pro religione nostra testimonium dicunt eamque explicant et ostendunt, quomodo singulis temporibus sacrae literae in articulis controversis in ecclesia Dei a doctoribus, qui tum vixerunt, intellectae et explicatae fuerint, et quibus rationibus

tur quidquam aut expenditur, quam *qui in quoque est cum ea, quae ecclesiae est, fide sive consensus sive dissensus.*

Ecclesia si eos, qui in gravissimis quibusque locis dissentiant, quos quidem non potest non in numero reponere falsa credentium, nec pro suis habet nec admittit ad publicum docendi munus, videtur illa quidem symbolis tanquam docendi credendique normis uti, saltem hactenus, ut nemo possit aliter aut ipsius coetui adscribi aut in doctoris munere constitui. Sed ista specie cavendum est ne decipiamur. Non enim vult ecclesia quemquam fidem ac professionem suam amplecti id unum agentem, ut ipsius vel civis vel minister fiat. Non ita se res habet, ut recte dicatur: „quoniam semel hujus ecclesiae coetui adscriptus aut in ejus docendi munere constitutus es, haec tibi sunt et credenda et docenda“, immo hoc dicendum est: „prout ea sunt, quae tibi credere et docere certum destinatumque est, aut potes aut non potes pro hujus potissimum ecclesiae vel socio vel doctore haberi“. *Non pendet fides aut formula ab ea, quae cuique cum ecclesia est, ratione, sed qualis cujusque fides et formula est, talis est ei ratio cum ecclesia.* Longe abest ab ecclesia propositum fidem et doctrinam suam auctoritate sua hominibus obtrudendi atque adeo scripturae pervestigandae libertatem impediendi. Sed quaenam sint illa, quae quis diligenter excussis libris divinis pro exploratis credat, hoc illi jus est sciscitari, ne-

„dogmata cum sacra scriptura pugnancia rejecta et condemnata sint.“

que cuiquam debet mandare docendi munus, nisi quem ipsa certis exploratisque rationibus inducta iudicet *recte* literas divinas intelligere neque teneri erroribus *).

*) Apol. p. 156. „Impii doctores deserendi sunt, quia hi jam non funguntur persona Christi, sed sunt Antichristi.“

Art. Smalc. p. 342. — „officere, ne ecclesiae eripiatur facultas iudicandi et decernendi ex verbo Dei.“

§. 4.

*Cujus fides libris doctrinae publicis religione adstringitur, is a nostra ecclesia, ut jam MELANCHTHON *) scite monuit, nihil aliud quam repetere confessionem jubetur. Qua religione eos duntaxat obstringi necesse est, qui sibi postulant ab ecclesia doctrinae testimonium aut publice docendi potestatem dari. — Ipsa formula professionis, si talem volumus esse, qualis ut sit vis ejus ac ratio postulat, certa debet esse. Quam professio in se habet promissionem, quae quidem pariter est sine exceptione facienda, haec eo tantummodo spectat, ut, si forte quando dissenserimus ab ecclesia, id polliceamur nos non minus simpliciter et ingenue professuros, quam nunc consentire nos profiteamur, deinde ut spondeamus, quae propter eam, in qua nunc simus,*

*) Oratio, in qua refutatur calumnia Osiandri, reprehendentis promissionem eorum, quibus tribuitur testimonium doctrinae (Select. declam. Phil. Melanchth. Tom. III. p. 696 sqq.) „Quid enim aliud est haec promissio „nostra, nisi confessionis repetitio, quam ex „stare oportet, ut vera ecclesia ab aliis gentibus disceratur.“

*sententiam in nos jura conferantur, ea non usurpaturos nos, nisi quoad in illa sententia perstemus. Nam soluto, quo quis ecclesiâ conjunctus est, interiore vinculo, externum quoque solvitur. — Quamquam potest ecclesia in consensu cujusque de gravissimis doctrinae locis acquiescere, quinam sint ii loci, quum exigit jusjurandum, nominatim edere debet, neque, quos quisque pro primariis habeat, quos non, integrum dare *). Vaga professio nulla est. Nam id ipsum, quod caput est, ea non affert ecclesiae, certam de ratione inter privatam alicujus et inter communem ecclesiae fidem intercedente notitiam.*

Sunt, qui dicant, jus publice docendi ad certam eamque cum communi ecclesiae fide consentientem persuasionem non posse adstringi, quin vel iis, qui societatis tantum jure velint uti, eadem feratur conditio **). Et valet hoc aliqua ex parte. Nam profecto sic se res habet, ut pro vero reipublicae ecclesiasticae cive haberi nequeat, nisi qui fidei unitate cum ea conjunctus sit. Etenim ab externis rebus si repeteretur societatis jus, a natalibus, a baptismo et confirmatione, a cultu sacrorum et sancti altaris communione, a fidei et persuasionis conditione non item, ecclesia praeter vim ac naturam suam re factoque haberetur pro externarum rerum societate.

*) cf. MUZEL — über die Verpflichtung auf die symb. Bücher der evang. Kirche. Berlin 1831. p. 6 sqq.

**) cf. MAERTENS — l. c. p. 164. JOHANNSEN — l. c. p. 14.
Ch. ULR. HAHN — l. c. p. 53.

Sed inde minime sequitur, debere ecclesiam a suis omnibus, ut suam formulam solemniter profiteantur, postulare, dissidentes a coetu suo quasi sententia dicta segregare. Hoc an parum sapienter ac recte fieret, jure posset dubitari. Primo namque quî potest ecclesia in suis omnibus tantam esse judicare et notitiam et intelligentiam scripturae, quantam universae doctrinae cum scientia requirit tum libera nullisque aliorum judiciis obnoxia disceptatio atque aestimatio? Ecclesia iis, qui coetui ipsius adscripti sunt, quasi quandam adhibet disciplinam, cui non licitum est tempus praefinire. Quae cui nondum contigit fidei cum ecclesia unitas, ad eam mox pervenire potest, quod ut fiat, debet eum ecclesia ad publica sacra tanquam auditorem et cultorem, qui multi sunt, admittere. Hoc quidem nomine assentimur RETTIGIO *) dicenti, dum quis salva conscientia possit in ecclesiae alicujus societate permanere, hoc illi jus imminuendum non esse. Nam sic res comparata est, ut plerique dum vivunt sint *catechumenorum* habendi numero, qui ab iis, qui optimo jure socii ecclesiae sunt, mortalium judicio non possunt certo discrimine separari. Sed ne refert quidem multum ecclesiae, ut, qui sunt catechumeni, qui optimo jure cives, qui ad concordiam fidei quasi manu ducendi sunt, qui ad eum finem jam pervenerunt, externae quoque societatis discidio distrahantur. Nimirum hypocritas et malos nunquam poterit exterminare, neque unquam tantum sibi adrogare, ut eos, qui sui sint vere et ex animi

*) l. c. p. 200.

sententia socii, jam humanis quoque visibus dicat conspici posse. Hoc nomine, sicut supra monuimus, neque vera ecclesia visibilis, neque visibilis ecclesia vera esse potest. Sed vera esse et potest et debet ecclesia visibilis alia ratione, quâ nimirum verbum divinum salutisque adjumenta pura atque integra servat ac porrigit, quâ pura evangelii doctrina rectoque sacramentorum usu fruitur. Quam vim et naturam visibilis ecclesiae verae atque integrae servat ecclesia, tametsi sunt inter cives ejus, qui rectam fidei formulam non sequantur. Idcirco erga eos, qui, coetui ipsius adscripti publico munere ecclesiastico non funguntur, cum nullo suae integritatis damno multa potest clementia uti atque indulgentia.

Sed qui docendi munus petunt, eorum longe alia ratio est. Doctores ecclesia non potest ex iis, qui catechumenorum instar sunt, adsciscere; in his debet non qualemcumque, sed rectam et justam literarum divinarum intelligentiam requirere. Quos justis rationibus adducta judicat perperam intelligere scripturam ac falsae doctrinae deditos esse, eos nullo modo potest ferre doctores. Quales si ferret ecclesia, veritatem doctrinae, integritatem religionum alienam a se judicaret, jure ac nomine verae ecclesiae visibilis re factoque decederet, desineret certam sibi tanquam ecclesiae propriam fidei regulam sequi, quia turbare sacra sua parum curaret, *ὁρθόδοξος* vocari non posset, quia falsae veraeque doctrinae, quantum in se esset, discrimen reapse sustulisset, denique de vera falsave doctrinae ratione cohibendo judicio palam ostenderet, sacrâ scripturâ

non uti se fidei certâ et perspicuâ regulâ, veram esse adversariorum *) sententiam, eam parum sufficientem et propter obscuritatem cereo naso sive Lesbiae regulae similem esse calumniantium **).

Cogitemus modo, quale sit ab ecclesia ordinari, vocari, ad docendi munus admoveri ***). Ecclesia si quem ecclesiasticorum *adscribit* ordini, *dat* ei testimonium doctrinae imponitque doctoris publici personam; quique *postulat*, ut illi, quod diximus, corpori adgregetur, ejusmodi testimonium eamque docendi potestatem *petit*. Quomodo autem ecclesia testimonio doctrinae exhibito commendabit publiceque docendi jure ornabit eum, cujus fidem ac formulam aut non exploraverit, aut suae conspiranti cum libris divinis persuasioni contrariam invenerit?

Itaque facere non potest ecclesia, quin candidatorum, quorum doctrinam dato testimonio impertitaque iis docendi potestate ipsa debet praestare, tentet atque exploret ani-

*) CANISIUS — catech. p. 44. Melch. CANUS — loc. I. III, c. 2.

**) Protestantismus contra Catholicismum stare prorsus nequit, nisi sacrae scripturae cum perspicuitate tum sufficientia asserta ac fortiter defensa. Sed nonne haec arma sua sibi ipse subriperet et a semet descisceret, si fieri posse negaret, ut ex bibliis certa rectae ejusque communis fidei formula peteretur?

***) cf. Examen eorum, qui audiuntur ante ritum publicae ordinationis, qua commendatur eis ministerium evangelii. Wittenb. 1554.

mos jubeatque eos simpliciter et ingenue ac sine ulla dissimulatione profiteri, num in eadem, qua ipsa est, de fide sententia sint deque doctrinae locis primariis ipsius iudicium sequantur. Hoc quidem, ordinato statu ecclesiae, nondum laxatis societatis ecclesiasticae vinculis, ne cogitare quidem aliter possumus; adeo res necessaria est.

Quodsi examine instituto professioneque exhibita cernitur, candidatum ab ecclesia in capitibus doctrinae primariis dissentire, placita, quae ecclesia iudicat vera et ad salutem necessaria esse, improbare, errores contrarios probare, quid de eo faciendum est? Nihilosecius eum ecclesia quum testimonio suo tum publice instituta cerimonia commendabit ut rectae fidei ac rite vocatum doctorem? Hoc faciet ecclesia, nec suam ipsa fidem damnabit? Rectum est, non licere ecclesiae illam, quâ omnes utimur, *fidei et conscientiae libertatem* eripere cuiquam aut imminuere. Nihil ecclesiae juris est, ut istos homines non sinat suo Marte, sua, quamvis experte veri, conscientia fretos quantumvis falsa aut credere aut docere *). Enimvero hoc ab ea postulari non potest, ut istis *sua* violatâ conscientiâ testimonia det rectae et purae doctrinae, in eosque potestatem conferat *suo* nomine, *suo* praestandae culpaee periculo, publice docendi. Ut singulis hominibus salva debet fidei conscientiaeque libertas conservari, sic ne ecclesiae quidem eripiendum aut in controversiam vocandum jus est

*) cf. Chr. Matth. PFAFF — acad. Reden über das Kirchenrecht. pp. 45. 54. 73. 76.

suam formulam profitendi in eaque re *suae* persuasionis, *suae* conscientiae standi iudicio *).

Contrarium ubi fit, ut candidatus cum ecclesia consentiens ex animi sententia symbolorum doctrinam profiteatur, idque propterea quod sibi de eorum cum libris divinis consensu persuasum sit, ecclesia, quae fidem aestimat declaratione, quam jurejurando praesertim confirmatam non debet pro simulata ac fallaci habere, non habet, quod testimonium dare doctrinae recuset. Quodsi praeterea postulat, ut candidatus sive jurejurando sive sine eo fidem suam in id interponat, velle se *ab agnita professioneque suscepta veritate* nunquam in docendo recedere, nemini profecto videri potest vis afferri conscientiae **). Nimirum *nunc de eo docendi munere, cujus potestas defertur testimonio ab ecclesia dato*, agitur, de sponsione vel mutandae nunquam formulae, vel mutatam etiam in docendo nihilo secius sequendi nullo modo. In *hoc* si fides obstringeretur, adsentendum esset adversariis, vel olim vel hac aetate jus esse fidem cujusquam symbolis obstringendi negantibus. Postulerentur, quae non deberent neque praestari possent; contemneretur jus naturae et id, quod Honestum veteres dixe-

*) WIESE — Handb. des gemeinen in Deutschl. üblichen Kirchenrechts. III. p. 146.

SARTORIUS — comp. theol. dogm. Stuttg. 1782. p. 597.

SCHOTT — epit. th. christ. dogm. §. 144.

STORR — doctr. christ. pars theor. etc. p. 306 sqq.

**) WIESE — l. c. p. 164 sqq.

runt. Quid de quaque re futuro tempore sensuri simus, non est in potestate nostra, neque potest quisquam de jure suo decedere sententiam, in qua futurus est aliquando, nihilominus, quam eam, in qua nunc est, probandi *).

Honestas vero et candor animi, ea sunt in nostra potestate sita; quae quoniam ab inductione animi et voluntate pendent, cadunt eadem in promittendi facultatem. Haec igitur a nullo non candidato exigere promissio, eaque sine ulla exceptione, potest, non commissurum se, ut *fidem ecclesiae datam fallat, neque se doctrinae testimonium aut docendi potestatem usurpaturum diutius, quam donec in ea perstet sententia, ob quam illa sibi delata sit* ***).

Non alia vis est fidei symbolis datae, et pro re nata ne potest quidem esse ****). Servanda promissi fides non diutius est, quam donec suam quisque de doctrina sententiam, declaratam illam quidem ecclesiae, nondum significaverit retractasse se, donec usurpet jus, quo propter datum sibi doctrinae testimonium utitur.

*) cf. RETTIG — l. c. et JOHANNSEN — l. c. p. 63. 78 sqq.

**) STEFFENS — von der falschen Theologie etc. p. 214 sqq.
HAHN l. c. p. 53. MUZEL l. c. p. 9.

***) JOHANNSENIUS, dum in libro suo satis verboso negat fidem symbolis obstringendam esse immutabili et universali sponsione, qualem legitimam esse hodie nemo est, qui affirmet, controversiam infert ab eo, quo de agitur, alienam, et, quod apud poëtam est, ventis verba profundit.

Quidquid adhuc de hac re turbarum erat, id inde exortum est, quod, quae tam in doctrina, quam in usu vitae discernenda fuerunt, confusa sunt, *declaratio* formulam protitientium et eorum, qui semel amplexi formulam sunt, ad iusjurandum et promissionem sollemnem adactio.

Si quaeritur, an ecclesiae symbolorumque conditorum et naturae et consilio satisfiat professione formulae et promissione ea, quae circumscripta sit per notum illud *quatenus*, non possumus non id negare *). Nam professio, cui

*) Ubi „extra casum subscriptionis“ res posita est, „in negotio lectionis, probationis et receptionis librorum symbolicorum“ (WALLISER — l. c. th. XXIV.), sive cum quaeritur, num amplectenda sit symbolorum doctrina, recte respondetur cum HUTTERO (libr. chr. conc. explic. plana et persp. Wittenb. 1608 p. 4 et 16.), non ea fidem mereri, nisi quatenus cum scripturis consentiant. Ubi vero non id quaeritur, num sit aut cur accedendum ad symboli doctrinam, sed num quis eam amplectatur atque adeo cum ecclesia in fide consentiat, sive in „ipso puncto casuque subscriptionis et confessionis“, prorsus improbandum et rejiciendum est istud „quatenus.“ Recte monet ALBERTIUS (A. C. thet. et apol. pertr. p. 40.), duas quaestiones: „an membrum particularis ecclesiae cum ea credat eadem et an symbola ecclesiae illius cum verbo Dei conveniant,“ utpote diversas, probe distinguendas et ad priorem categorice respondendum esse. Nam profecto in professione fidei exhibenda, ubi id solum in quaestione versatur, quomodo se quis ad communem ecclesiae alicujus fidem ac persuasionem habeat, nihil prorsus efficitur illo „quate-

addita sit exceptio talis, qualem significat quatenus, re vera nulla est, neque ejus vinculo ne minimum quidem potest

nus.“ Neque possumus, quin in WERNSDORFII (l. c. aph. VI. §. 6 sqq.) sententiam eamus, qui cautionem illam et naturae confessionis et consilio symbolorum repugnare atque adeo fraudulentam esse dicit, ut nihil obstet, quominus eadem utentes exceptione catechismo Racoviensi aut Alcorano subscribamus (cf. ALBERTI — diss. de praestando categorice in libr. symb. juramento. Lips. 1690. — WALCH — Einleitung in die Rel. Streit. der ev. luth. R. II, p. 154. — WALCH — introd. in libr. eccl. Luth. symb. p. 962.).

Monet quidem SPENERUS in libro contra PFEIFFERUM scripto p. 70 sqq., admitti posse formulam in viris integris bonaque fide agentibus, quique tantummodo metu quodam, ne se insciis et nondum animadvertentibus aliquid sacrae scripturae contrarium deprehendatur in symbolis, illo vocabulo „quatenus“ religioni suae velint consulere. Sed metum talem inanem esse ex ipsius SPENERI verbis probat WERNSDORFIUS, cum in danda promissione non agatur de futura persuasione, sed de ea, in qua quis nunc maxime sit. Caeterum SPENERUS concedit, illud „quatenus“ ad occultandas fraudes struendasque insidias accommodatum, neque professionem fidei exceptione tali vulgo admittenda attenuandam esse. (Muf. Uebereinst. 2c. p. 91.)

MAERTENSIUS (l. c. p. 291.) negat, Alcorano, dummodo professio per illud „quatenus“ circumscribatur, salva conscientia a Christianis subscribi posse; sed quo id jure neget, non videmus. Nam quod monet, illo „quatenus“ addito nihil excipi, nisi quod scripturae sacrae plane contrarium reperiatur, id ut non verum,

ecclesia fidem cujusquam obligatam sibi putare, praesertim si, quod recentiores faciunt, ne scripturae quidem auctoritatis quidquam tribuitur, nisi quatenus ea cum vulgari ratione conspiret, aut cum cujuslibet generis originisve placitis et sententiis ad communem intelligentiam illustribus *), aut denique cum earum, quae ex rerum et naturae observatione ductae sunt, disciplinarum inventis **).

Si volumus esse aliquid professionem, neque eâ aut *nihil* effici aut, ubi vanam profitendi speciem prae se ferat, eorum, quae consilii nostri sunt, *contrarium*, necesse est sit aliquid, *cujus* suscipiatur professio, certa quaedam fides certaue doctrina. Qualis sicut non est professio illa per *quatenus* suscipienda, ita ne ea quidem, quâ si, id quod volunt hodie nonnulli, fidem nostram obstringeremus,

ita ne magni quidem hac in re momenti est. SITTIGIUS vero, homo acutissimus, risum movet, qui omnem vim argumenti omnemque rei difficultatem removisse sibi videatur monendo, fore, ut cuiquam Alcoranus subscribendus proponatur, vix esse credibile. (Apologie der Verpfl. der protest. Geistl. auf die symb. Bücher. Nürnberg 1830.)

*) MAERTENS l. c. p. 314.

**) BRETSCHNEIDER — contra quem Dr. AUG. HAHN (in libro, qui inscribitur: „Ueber die Lage des Christenthums in unsrer Zeit und das Verhältniß der christlichen Theologie zur Wissenschaft &c. Leipzig 1832.“) satis luculenter exposuit, quid sibi vellet principium ecclesiae nostrae formale, ad quod provocant quidem Rationalistae, sed ita, ut eo subverso maleque intellecto utantur.

ingenium et *principia*, quae vocant, ecclesiae nostrae ad-sensu comprobaremus. Cujus professionis quam vim putemus esse, siquidem statuunt hodie, inter ingenium ecclesiae atque inter symbolorum ejus doctrinam nullam intercedere necessariam sed fortuitam rationem, atque utrumque, tam ingenium quam principia, uno illo contineri principio formali, ne hoc quidem recte perspecto et explicato, quod cernitur in suprema literarum divinarum auctoritate *)?

Minus improbandi sunt alii, qui professione non *secundaria* doctrinae capita sed *primaria* complectenda censent. Nam possunt ejusmodi tempora incidere, ut hoc e re sua ducat ecclesia; verum ipsius est, statuere, quas doctrinae partes habeat pro primariis, quas pro minus gravibus. Quarum eligendarum si singulis deferretur optio neque postularetur certa certorum doctrinae capitum adprobatio, rursus omnis professio nec vim nec fidem haberet majorem.

*) cf. STEPHANI l. c. MAERTENS l. c. p. 295 — 305. JOHANSEN l. c. p. 54.

Höfling, Johann Wilhelm Friedrich

De symbolorum natura, necessitate, auctoritate atque usu

Erlangen u.a. 1841

Passau, Staatliche Bibliothek -- S nv/Fd 18

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11340743-1